

Pengevirke

TIDSSKRIFT

FOR NY BANKKULTUR

4

2002

DECEMBER

Livsfaser

ISSN 1399-7734

Pengevirke 4-2002

udgives af
Merkur, Danmark og
Cultura Sparebank, Norge

E-mail:

merkurbank@merkurbank.dk
cultura@cultura.no

Hjemmesider:

www.merkurbank.dk
www.cultura.no

Udkommer

4 gange om året
Næste gang 10. april 2003

Oplag: 7.700**Frist**

for bidrag til næste nummer er
10. marts 2003

Danske indlæg

sendes til Merkur
Vejgaard Møllevej 3, Boks 2039
DK-9100 Aalborg
0045 98101835

Norske indlæg

sendes til Cultura Sparebank
P.b. 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
0047 22995199

Redaktionsgruppen består af

Ole Uggerby (ansv. i Danmark)
uggerby@image.dk
Arne Øgaard (ansv. i Norge)
arne.oegaard@steinerskolen.no
Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Tryk:

Bræmer Tryk A/S
FSC co-certificeret
Miljøcertificeret ISO 14001
Trykt på: RePrint FSC

Tema denne gang:

Livsfaser.

Kommende arbejdstemaer:

1/2003 – *Boformer, byggeri og økologiske landsbyer*
2/2003 – *Tregrening. Hvilke samfundsmæssige opgaver har bankerne?*
3/2003 – *Arbejdets organisering*
4/2003 – *Kvindeperspektiv på økonomi og/eller økonomi & helse*

Grafik inde i bladet:

Grete Siegler, Kunstner, Gilleleje

Bagsidetekst:

Jan Øberg. F.1951 PhD i sociologi. Freds- og konfliktforsker. Grundlægger og direktør af TFF The Transnational Foundation for Peace and Future Research, Lund, Sverige. www.transnational.org

De holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i de enkelte artikler og indlæg her i bladet er de pågældende forfattere selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens synspunkter.

Mindst 17,5 %

af fibrene benyttet under fremstillingen af dette papir stammer fra velforvaltede skove, der individuelt er certificeret ifølge reglerne fra Forest Stewardship Council. 50 % af papiret stammer fra genbrug af papir.

CERTIFIED BY SMARTWOOD · SW-COC-717
FSC Trademark © 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Indhold

3	Livskvalitet	af Dennis Payall
4	Solens Børn – gadeprojekt i Peru	af Jens Laurits Sørensen
5	Det haster – digt	André Bjerke
7	Danmark og Norge to helt ulike verdener	av Arne Øgaard
8	Ungdomsmødet i Järna	av Stine Swensen
9	Hva interesserer ungdommen seg for?	av Arne Øgaard
9	De voksnes verden	av Arne Øgaard
10	Svein Berglund – reflektert bankpionér – Intervju	av Jannike Østervold
11	At få lov til at arbejde i en anderledes bank	af Caroline Panum
12	Derfor har jeg valgt å arbeide i Cultura	av Jannike Østervold
13	Turene på stranden – om Heinrich Hansen	
14	Bærekraftige julegaver	av Jannike Østervold
15	Merkurfonden.....	af Lars Pehrson
16	Bankimpuls i nordisk perspektiv	af Morten Gunge
18	McUniversiteter	af Paul McIlvenny m.f.
20	Miljøansvar – ny eksistentiel mening i forbrugersamfundet	af Karsten Bruun Hansen
21	Det levende arvesølv	af Rolf Dorset
22	Penge er et spesielt stof (3)	af Rolf Kerler
23	Lev og lad leve	af Lønne Votborg
24	Nytt fra Cultura	
24	Nyt fra Merkur	
26	Hvordan har Folkecenteret klart skærene?	af Preben Maegaard
28	Aktuelle bøger	
30	Smånytt	
31	Testamente – en bevisst avslutning	av Arne Øgaard
	– at tænke udover døden	af Lars Pehrson
32	Konfliktløsning - ikke krig.....	af Jan Øberg

Lad julefreden vare ved...

De fleste af os oplever det, om ikke dagligt så jævnligt, at det er vanskeligt i dag at etablere varige sociale relationer, men meget nemt at komme i konflikt.

Samtidig kan det være vanskeligt at opnå sammenhæng mellem arbejdsliv og privatliv. Det er forskellige verdener med forskellige normsæt og som oftest to konkurrerende roller: legebarn//skoleelev; ung//lærling, studerende; arbejdsliv//privatliv.

Det er svært at skabe overensstemmelse mellem idealer og det praktiske liv.

Tilsyneladende er det først i pensionsalderen mennesket kan beskæftige sig med sine interesser og derved bringe sammenhæng mellem indre og ydre liv.

Det går igen i flere af indlæggende i dette blad: et ønske og en stræben efter sammenhæng mellem indre verden og ydre sociale levevilkår. Når det lykkes opleves livskvalitet.

Vi har valgt at afslutte denne udgave af bladet med et ønske om julefred – men som konkret og målrettet alternativ til den krigsrullen, der breder sig overalt i det politiske liv og understøttes gennem presse og medier. Det er de færreste, der ønsker krigen, men *"Der bliver krig, hvis krig er den eneste plan på bordet"* (Jan Øberg).

På bagsiden videregiver vi derfor Jan Øbergs plan for fred og konfliktløsning.

Med ønske om en glædelig jul og et fredfyldt nytår.

Redaktionen

Livskvalitet

Kampen for selvstændighed, fællesskab og sammenhæng i en splittet verden

af Dennis Payall

Efter 2. verdenskrig har den vestlige verdens industrialiserede lande oplevet et halvt århundrede i ubrudt vækst. Levestandarden er blevet meget forbedret, og i lyset af denne fremgang kunne man mene, at der burde være skabt et solidt fundament for personlig lykke og tilfredshed.

Men det viser sig at være problemfyldt at komme til en forståelse af begrebet livskvalitet, da samspillet mellem ydre faktorer, som økonomi, bolig og sikkerhed langt fra altid danner fundament for en positiv vurdering af livskvalitetens indre faktorer, som f.eks. selvværd og lykke.

Målbare faktorer

At den økonomiske faktor kun kan være et delaspekt er indlysende, og da der ligeledes er politiske og økonomiske interesser forbundet med et parameter som livskvalitet, har man interesseret sig særligt for at finde pålidelige og målbare faktorer, der kunne gøre det muligt at hæve betragtningerne over i et mere objektivt lys.

Der hersker fortsat stor uenighed om, hvorvidt den materielle fremgang, som den vestlige verden har oplevet, egentlig har bidraget positivt til den generelle livskvalitet, og i hvilket omfang det materielle grundlag strækker sig ind på subjektivitetens område.

Studiet af de subjektive faktorer er forbundet med forståelsen af mennesket som socialt og åndeligt væsen, og her kommer forskningen ind i et rammeområde, hvor vi stadig mangler væsentlig grundforskning, for overhovedet at nærme os en begyndende forståelse.

Undersøgelser i den vestlige verdens industrilande viser alle stigende statistikker for selvmord, alkoholisme, stofmisbrug, psykosomatiske sygdomme, kriminalitet og vold, og i lyset af disse alvorlige udtryk for generelt manglende livskvalitet, synes der at være et krav til alle mennesker om at komme til en større forståelse af betingelserne for netop "at være menneske".

Det følgende vil koncentrere sig om de forhold, som ikke er målbare, men som alligevel er tungtvejende faktorer.

Livsformålet

For de fleste mennesker er det daglige arbejde tilværelsens omdrejningspunkt. Det er hovedsageligt gennem arbejdet, at

I en verden,
hvor mange menneskers
liv er præget af stress,
ensomhed og manglende
tilfredshed,
er livskvalitet blevet et
essentielt begreb.

man definerer sit tilhørsforhold til samfundet, og hvis man er heldig, er det her vor individuelle livsmission kommer til udtryk. Forbindelsen mellem livskvaliteten, arbejdet og den indre fornemmelse af at være på "rette hynde" er et meget vigtig parameter for en positiv opfattelse af livskvalitet, men også den sværeste at bringe til virkeliggørelse. Fra et overordnet synspunkt ser vi, at der i samfundsmaskineriet sker en ensretning af uddannelser hen imod mere erhvervs-specifikke kompetencer, hvilket

foranlediger, at det indre personlige mål let går tabt.

Erhvervslivets indblanding i uddannelsernes indhold og karakter er en ulykke for mennesket. Ved de unges indtræden på arbejdsmarkedet styres de ikke af egne ønsker, men af det øjeblikkelige udbud - og efterspørgsels-situation, hvorved mange kommer til at gå en vej i livet, som ikke svarer overens med deres egne ønsker. Når arbejdet i samfundsmæssig sammenhæng udelukkende defineres som det at "tjene til livets opretholdelse", har vi underkendt vigtigheden af menneskets stræben mod det at kunne manifestere sig helt og fuldt i livets fulde spekter. Og når vi i ungdommen har stærke ønsker om at gøre det ene eller det andet til vores "livsmission", er det, på trods af de ofte urealistiske tanker, udtryk for en dyb viljes impuls, der skal respekteres som en manifestation af noget individuelt skabende. Noget samfundet burde lade komme til udtryk i et videst muligt omfang.

Helt fra første skoledag må vi have øje for, hvordan undervisningen bør lade individet komme mest muligt til udtryk, og hvordan senere uddannelsens kulturimpuls skal vægtes frem for erhvervslivets nyttebetragtninger. I den individuelle vilje har vi det, som skal bringe fornyelse ind i verden gennem den skabende originalitet. Men i den spæde tilblivelsesfase er det vigtigt, at omgivelserne forstår, respekterer og beskytter dette kim.

I en omfattende engelsk undersøgelse viste det sig, at kun ca. 32 procent af de adspurgte ville fortsætte i deres nuværende arbejde, hvis ikke de var tvungne af økonomiske årsager. Sammenhængen med den overordnede vurdering af livskvaliteten er indlysende.

Det sociale fællesskab

Det sociale fællesskab

Graden af sammenhæng og fællesskabsfølelse i det sociale felt er af afgørende betydning for menneskets oplevelse af livskvalitet. Samtidig forekommer det, at kontakten mellem mennesker i vor tid er blevet vanskeliggjort markant i forhold til tidligere tider.

For at nærme sig en forståelse af dette sociale problem må der inddrages to andre

Fortsættes side 6

Solens Børn

- et gadebørnsprojekt i Peru

af Jens Laurits Sørensen

Siden første præsentation af projekt Solens børn er der nu dannet en dansk støtteforening med det formål at formidle penge og gaver både til Det Kreative Hjem for gadebørnene i Cusco, der er en by med 350.000 indbyggere beliggende i 3300 meters højde i Andesbjergene og til projektet i landsbyen Chillcachaca, hvor der arbejdes på at lave et økologisk landbrugsfællesskab.

Det Kreative Hjem for gadebørnene i Cusco kaldes på det lokale Quechua-sprog for Inti Runakunaq Wasin og betyder Solfolkets Hus. Her kommer der dagligt mellem 50 og 80 børn og her får de mad og undervisning i bl.a. læderarbejde, træsløjd, håndarbejde, madlavning, musik, malning samt læsning og skrivning. Elleve frivillige peruanere står for det praktiske arbejde under ledelse af projektets bestyrelse. I august 2002 flyttede projektet til et mindre sted, men mere centralt, i Cusco. Det var nødvendigt at flytte for at få en lavere husleje – og desværre er økonomien en stopklods for arbejdet. Hver lørdag deltager folk fra projektet på et lille marked, hvor de sælger håndarbejde som børnene har lavet og hjemmelavet mad, for på den måde at tjene flere penge til mad til børnene og til husleje. Der er her desværre endnu ikke vist sig en sponsor.

I Chillcachaca, en lille landsby i 1700 meters højde ca. 200 km øst for Cusco, bor meget fattige indianere. Projektet her går dels ud på at undervise og oplære disse indianere i bæredygtigt landbrug, genplantning af områdets regnskov og hjælp til opstart af en landsbyskole. Projektet har en 2 hektar stor ejendom til sin disposition.

Flere og flere børn finder vej til "Solfolkets Hus" og får her lidt mad og omsorg.

Indtægter fra børnenes bod på markedspladsen er et tiltrængt tilskud til økonomien.

Blandt fattige indianere i bjergene forberedes et landbrugs- og skoleprojekt.

Fakta

Foreningen Solens Børn startede i april 2002 og kontingentet er fastsat til 50 kr. for studerende; 100 kr. for enkelt-personer; 175 kr. for familier og 250 kr. for virksomheder.

- Foreningens adresse er Blangstedgaard, Blangstedgaards Allé 104, 5220 Odense sø. Tlf. 45 6615 5355, mail: solensboern@get2net.dk.

Jens Sørensen, der oprindelig tog initiativ til projektet, holder gerne foredrag om projektet, når han er i Danmark. Siden august 2002 har foreningen tilknyttet en fundraiser, Lene Pedersen, der kan træffes på tlf. 3874 1135 / 2892 4218 eller via mail: tolene@tiscali.dk eller solensboern@get2net.dk

Bidrag kan indsættes på foreningens konto i Merkur:

Reg. nr. 8401. konto nr. 1038589.

Husk også at indlån og opsparing i Merkur kan øremærkes til et konkret projekt, hvis der opstår behov for lån til projektet.

I hjemmet øves der både sociale og praktiske færdigheder.

Jens Laurits Sørensen F. 1960, på Fyn. Folkeskolens 10. kl. Uddannet landmand fra Dalum Landbrugskole. Har boet 3½ år i Peru og arbejdet med gadebørn. Initiativtager til Det Kreative Hjem for børn. Rejsearrangør – se: www.kauna.dk Telf. 2712 0821. jensls@kauna.dk Blangstedgaards Allé 100, mf. 5220 Odense SØ.

LÆS MERE

www.streetkidsusco.8m.com
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Dikt av André Bjerke

DET HASTER!

Les leksene, barn ! Det er stor konkurranse i verden i dag. Du må lese på spreng!
 Hvis landet skal bedre sin handelsbalanse, må din karakterbok ha mange poeng.
 Bli nyttig for samfunnet! Barndommen kaster jo svært lite av seg. Så skynd deg! Det haster!
 Ja, se å få barndommen unnagjort
 fort, fort!

Og så ble du stor? Men er stadig for fattig.
 Det haster med høyere levestandard, for hva er din knallert mot Meyers Bugatti og din kones rev mot fru Steens leopard?
 Du ble disponent? Men du får ikke fred i din sjel før Hopp-Gundersens stilling blir ledig, så du kan få satt DIREKTØR på din port
 fort, fort!

Det haster! Det haster! Hør hurtigtogstonen fra hjulene: Godt at din fart er så stor!
 Du må komme tidsnok til endestasjonen med skilt i granitt over seks fot jord!
 Hva rakk du å se? Dette landskap der ute, ditt liv, hva var dét? Noen blink mot en rute.
 Som stolper langs linjen fløy dagene bort
 fort, fort!

Det haster! – med at du går utfor i svingen og kjører i grøften. Du mister et fly, men rekker i stedet sommerfuglvingen, et gresshoppegniss og en drivende sky.
 Den driver så langsomt.... Så legg deg til rette i gresset. Det ene som haster, er dette å vite: Du lever – og livet ditt er
 Nu. Her.

André Bjerke (1918-1985), en av Norges mest kjente og kjære diktere med stor produksjon både av egne dikt og av gjendiktninger. Han har også utgitt barnevers, kriminalromaner og essaysamlinger.

Livskvalitet: fortsat fra side 3

betragtninger. For det første: mennesket er i sin historiske udvikling kommet til et punkt, hvor udviklingen af de individualistiske træk tærer på de sociale drifter. For det andet: frigørelsen fra de religiøse impulsers dominans, der er en medvirkende faktor i "jeg-udviklingen", efterlader os uden en overordnet social forståelsesramme.

Ligesom vi kan se det enkelte menneskes udvikling fra barn til voksen, som en udvikling hen imod stadig stærkere jeg-bevidsthed, er det også muligt i historisk perspektiv at se en udvikling af hele menneskeheds sjælelige konstitution i retning af den uafhængige og frie individualitet.

Tidligere var gruppedannelser som i nationalismen eller ved blodsbandet i slægtskabet langt mere betydende, hvor tilknytningskraften i dag mister sin betydning til fordel for fællesskaber, som vi selv vælger ud fra rent personlige præferencer. I overgangsfasen har vi dog mistet et grundfæste og sikkert tilhørsforhold i det sociale, som

Foto: Erik Rønbæk

I den individuelle vilje har vi det, som skal bringe fornyelse ind i verden gennem den skabende originalitet. Men i den spæde tilblivelsesfase er det vigtigt, at omgivelserne forstår, respekterer og beskytter dette kim. Fra KristofferSkolen, Roskilde - 1. Klasse sommerfest spil i skolens sal.

gjorde, at vi aldrig var alene, og vi har endnu ikke kunnet erstatte det med den nye tids sociale orden. Kraften til individualiseringen fjerner os til en vis grad fra fællesskabet og lader ensomheden råde.

Det fællesskab, som opstod omkring troen, var indtil for ganske nylig et varmenetværk, som gav mennesket et ståsted i det sociale. Men de sidste 100 års opgør med den etablerede religion i den vestlige verden har fjernet det samlende fokuspunkt og efterladt et spor af tomhed og meningsløshed.

Man kunne få den tanke, at vores frigørelse i ovennævnte sammenhæng kun er negativ, men vejen frem mod individualiteten, der udelukkende beror på sig selv, er for menneskeheden en velgerning, som repræsenterer den virkelige udvikling. Det er overgangssmerterne vi må lære at håndtere.

På det nære plan betyder disse udviklingstendenser noget meget virkeligt. Vi har

svært ved at få de sociale sammenhænge i hverdagen til at fungere. Og her er som allerede nævnt en hovedfaktor til forringelse af livskvaliteten. En virkelig sjælelig forbindelse fra menneske til menneske er i dag vanskelig at etablere. Vi efterlades ofte, på trods af den gode vilje, alene tilbage.

Livskvalitetens grundlag

Livskvaliteten er egentlig et udtryk for den harmoniske sammenhæng mellem mennesket og verden, og selv om de ovenstående eksempler er simple indblik i praktiske psykologiske sammenhænge mellem individet og omgivelserne, må vi forstå, at livskvalitetens udtryk i f.eks. glæde, tilfredshed eller fornemmelse for selvværd er langt mere omfattende og finder sit udspring i de dybere lag af sjælen.

Rudolf Steiner beskriver i bogen "Videnskaben om det skjulte", hvordan mennesket, hvis det ikke formår at finde kraften til at vende sig mod det åndelige i tilværelsen, efterhånden må opleve en sådan svækkelse af livet, at der indtræder en sjælelig dødstilstand. Vi nærmer os denne dødstilstand, der også manifesterer sig som indre tomhed og meningsløshed, når vi udelukkende må hente kraft udefra. Hvis vi kun kan "fyldes" af det, som vi kan modtage fra omgivelserne, det, som vi kan trække ud af ting, væsener og processer i sanserverdenen, vil

det i længden føre til håbløshed og fortvivelse. En tid lang kan vi opfyldes og glædes over det, vi passivt kan modtage fra omgivelserne, men gradvist mister de ydre oplevelser deres belivende kraft, og vi konfronteres med en sjælelig tomhed. Vi ser det ofte med mennesker, der et liv igennem udelukkende har været optaget af den ydre sanserverden. Når de bliver ældre, begynder denne at miste sin tiltrækning, hvorefter mennesket selv begynder at miste lysten til livet. I sin ekstreme konsekvens kommer dette til udtryk i selvmordet, der begås, når alt håb om nogensinde igen at få sansetilfredsstillelse fra det ydre er opgivet.

Positiv livskvalitet drejer sig således i sin inderste kerne om på den ene side at gå fra selvforglemmelsen i den sansede virkelighed til en opvågning i det indre, som skabende individ, og på den anden side om at komme fra en tænkning, der udelukkende rummer den ydre verdens objekter til en tænkning, der, ved at vende sig

mod sig selv, kommer til en forståelse af selve erkendelsen og af jegets natur.

Meget i den moderne tilværelse synes at stræbe efter at gøre mennesket til et passivt væsen, og vi overvældes ofte i en sådan grad af det, som kommer udefra, at den indre skabelsesproces går i stå. Men denne udvikling må vendes, hvis vi skal gøre os håb om at genoprette en sund balance mellem os og verden, og genfinde et indre liv, der ikke bare er en bleg, uvirkelig og skyggeagtig kopi af den ydre verdens farverigdom og solide virkelighedsfornemmelse.

I alle livets forhold er det gennem tænkningen, at vi kommer til bevidsthed om både indre og ydre fænomener. Tænkningen står som en bro mellem os og verdenssammenhængen, og det er i kraft af tænkningens mulighed for at bringe den skjulte sammenhæng frem til bevidstheden, at vi kan komme til en oplevelse af en vis sikkerhed i tilværelsen. En indre begrebsmæssig forståelse bringer os nye kræfter, og det er også gennem tænkningens kraft, at vi har nået meget af det vi kalder moderne fremskridt. Men den samme tænkning viser sig at være tveægget, idet den også er ansvarlig for netop de tilstande, der har ført til, at vi lider. Det synes at være indlysende, at den tænkning, der ikke magter at trænge frem til et åndeligt indhold, efterhånden vil berøve mennesket enhver livskvalitet, og det er netop ud fra denne erkendelse, at vi kan se de første skridt til en videre udvikling. "Alle gåder, som angår ånd og materie, må mennesket genfinde i den gåde, som ligger til grund for dets eget væsen", siger Rudolf Steiner, og løsningen af gåden begynder med tænkningen.

I en besinden sig på sig selv begynder noget nyt, noget som gør, at vi kan komme til den bevidsthedsmæssige udvidelse og forandring af vores væsenskerne, der er livskvalitetens egentlige grundlag.

Det er sagt før - så ofte, at det er blevet en kliché, der ikke længere regnes for andet end tom tale, men her skal det siges igen: mennesket står ved en korsvej i sin udvikling, og fremtiden vil på alle måder afgøres af, hvad mennesket i dag vælger ved denne korsvej. Hvis ikke vi ud fra en vågen bevidsthed gør op med det i tiden, som også har sit udtryk i sjælelivets formørkelser, vil ikke bare livskvaliteten, men hele kulturen gå svære tider i møde.

Forkortet version af indlæg bragt i STEINERSKOLEN 2/2002

Dennis Payall F. 1957. Lærer på Rudolf Steinerskolen i Vordingborg.

LÆS MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Danmark og Norge

- to helt ulike verdener

av Arne Øgaard

I Danmark finnes det en rekke friskoler. I Norge er "friskolene" godkjent ut i fra privatskoleloven. For at en skole skal bli godkjent må den enten representere et pedagogisk alternativ eller et livssyn. Det finnes en rekke kristne livssynsskoler i tillegg til Rudolf Steinerskolene og Montessoriskolene som er godkjent ut fra en alternativ pedagogikk

I Norge finnes det også slike friskoler på gymnasnivå eller videregående nivå som det nå heter. Disse skolene får som de andre "friskolene" dekket 85% av de antatte driftsutgiftene fra det offentlige, men det gis ingen dekning til ervervelse eller leie av bygninger. I den forbindelse har det for noen skoler vært viktig å kunne oppta rimelige lån i Merkur og Cultura Sparebank. Elevene som fullfører videregående på steinerskolen får ikke karakterer, men et fylldig vitnesbyrd. Dette vitnesbyrden gir mulighet til å komme inn på videre studier ved universiteter og høyskoler.

Nasjonal vurderingskomité

Det offentlige (Norge) har nedsatt en komité som heter "Nasjonal komité for vurdering av steinerskolevitnemål". Her leses vitnesbyrdene og det blir fastslått om elevene har "Generell studiekompetanse", det vil si at de har adgang til alle åpne studier. Elevene blir også grovsortert slik at de lettere kan vurderes i forhold til opptak på lukkede studier. Vitnesbyrden blir ikke omregnet til karakterer, men det vurderes skjønnsmessig.

Denne ordningen har steinerskolene og myndighetene utviklet i fellesskap gjennom flere tiår og den fungerer stadig bedre. En stor andel av steinerskoleelevene har fått adgang til studier på universiteter og høyskoler på grunnlag av sitt steinerskolevitnesbyrd. Dette gjelder ikke bare norske steinerskoleelever, men også elever fra en rekke andre land. Det har imidlertid ikke vært like enkelt for norske steinerskoleelever å ta universitets og høyskoleutdanning i Danmark.

Hvilket menneskesyn ligger bak

Internasjonalt merkes det nå en sterk tendens til ensidig kunnskapinnlæring i skolen. Det er ikke spørsmål om hvilke ferdigheter man har utviklet eller hva slags mennesker man har blitt. Det er kun spørsmål om hvor mye man har lært. Mennesket blir betraktet som en tom tønne som må

fylles opp med mest mulig kunnskap for at det skal kunne komme seg vellykket gjennom livet. Det er selvsagt viktig å lære noe på skolen, men selv har jeg vanskelig for å forstå den ensidige fokuseringen på kunnskaper. Etter endt universitetsutdanning, etter å ha pugget meg gjennom meterhøye bokstaber, stod jeg en dag med hodet proppfullt av kunnskaper og lurte på hva jeg så skulle ta meg til. Jeg ble litt deprimerert fordi ingen lot til å være interessert i kunnskapene mine. Det var ingen som stilte noen av de utallige spørsmålene jeg kunne svare på.

Pedagogikk for menneskelig utvikling

I Norge har det lenge vært en skepsis til en ensidig kunnskapsskolen. Det kom til uttrykk allerede i 1883 med Alexander Kiellands roman "Gift", hvor lille Marius falt død mens han fremsa sin latinleksi. I 1955 fikk også det offentlige skolesystemet en hard omgang i Jens Bjørneboes bok "Jonas". Disse bøkene har sammen med en

rekke andre impulser medført at det i Norge har vært stor åpenhet for pedagogikk som har sett på menneskelig utvikling som like viktig som kunnskapstilleggelse. Man har snakket mye om at barna må lære å bli sosiale gjennom gruppearbeid og andre samarbeidsprosjekter, de må utvikle ansvar for egen læring osv.

Innenfor steinerpedagogikken har man lang erfaring og meget omfattende tanker om hva et barn trenger for å utvikle seg til å bli et menneske som kan ta tak i de problemene verden nå står inne i. Det er ikke så mange som har satt seg grundig inn i steinerskolens pedagogikk, men når jeg har vært med å representere steinerskolen på møter i departementer eller andre offentlige organer har jeg møtt stor grad av respekt og forståelse.

Bred politisk opbakning

I dag har steinerskolene støtte fra de fleste politiske partiene, selv om deres motiver er noe forskjellige. Noen er mest opptatt av at foreldrene får ta et fritt skolevalg, mens andre er opptatt av en karakterfri skole. Så lenge de ikke blir en eliteskole, hvor bare de rike har adgang vil også de fleste sosialdemokratene støtte steinerpedagogikken. Steinerskolene har i de siste tiårene nedlagt et stort arbeid i å oppnå kontakt med myndighetene, og dette arbeidet har vært meget fruktbar. Noe betyr det vel også at det i Norge er flere betydelige personligheter som enten selv har gått på steinerskolen eller som har hatt sine barn der. Den forrige sosialdemokratiske statsministeren Jens Stoltenberg gikk sine første syv år på steinerskolen. Lenger kunne man ikke gå den gangen. Vår prinsesses ektemann, forfatteren Ari Behn gikk alle sin 12 skoleår på Rudolf Steinerskolen i Moss, men det er også en rekke andre kjente kulturpersoner som har tilbrakt sin skoleår på steinerskolen. Ute blant vanlige nordmenn kan innsikten i og forståelsen for steinerskolen være nok så variabel, men i det offentlige liv er den anerkjent som et nødvendig korrektiv til den offentlige pedagogikken.

Arne Øgaard F.1952. Cand. mag. i realfag og ernæringsfysiolog. Leder av Forstandskapet i Cultura Sparebank. Arbeider på Steinerskolens videregående trinn i Moss.

LES MERE
www.diewaldorfs.waldorf.net
www.steinerskolen.no

Ungdomsmøtet i Järna 2002

af Stine Swensen

I sommerferien i år var jeg på ungdomsmøtet i Järna, nærmere bestemt på Kulturhuset i Ytterjärna. Ungdomsmøtet er, som navnet tilsier, et møte for ungdommer i alderen 15 til 25 år, i regi av Antroposofisk Selskap i Sverige. Der samles mange "steiner-barn" (men også "vanlige" ungdommer) fra hele Sverige, og meg fra Norge. Det var også noen fra Finland der.

Den uken det varte ble det holdt foredrag og workshops hver dag. Som workshop kunne man velge hva som helst, men noen ble strøket p.g.a. lite interesse. På kvelden var det samling i Kulturhuset's store sal. Og etter litt triviell informasjon, var det disko eller konsert på scenen.

Dette førte til rimelig sene netter, men etter å ha dratt seg ut av soveposene, ut av teltene eller ut av sovesalene klokka 8.30, var det lett å våkne med en solid frokost som de Rammstein-diggende kokkene hadde laget. Og når man i tillegg kunne sove seg gjennom foredragene, var det ganske lett å bli uthvilt til workshops kl 3.

Maten på ungdomsmøtet er et kapittel for seg. Det var kun vegetarisk kost, og den var selvfølgelig biodynamisk dyrket. Og den er KJEMPE GOD!!

Bare det er en unnskyldning for å dra...

Stine Swensen er elev i 1. videregående på Rudolf Steinerskolen i Moss.

Jeg kan virkelig anbefale Ungdomsmøtet til alle mellom 15 og 25 år!
www.ungdomsmotet.net

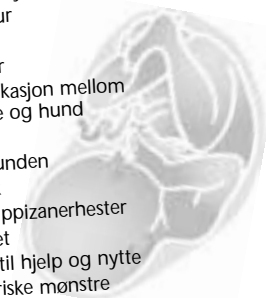

Hva ungdom

av Arne Øgaard

Vi har samlet inn en oversikt over de seneste skoleårets årsoppgaver:

- Arkitekturhistorie med vekt på nyere tid
- Situasjonstilpasning som utgangspunkt for arkitektur
- Stanley Kubrick
- Filmproduksjon
- Filmens utvikling
- Special effects
- Sammenligning mellom teater og film
- Det 20. århundrets teaterhistorie i Europa
- Animasjon
- Fosterets utvikling (2)
- Det første leveåret
- Barn med Downs syndrom
- Barndom, lek og selvutvikling
- Medisinsk etikk
- Utviklingspsykologi
- Akupunktur
- Ryggen
- Kornsirkler
- Kommunikasjon mellom menneske og hund
- Kattedyr
- Schäferhunden
- Dyreetikk
- Bruk av lippzonerhester
- Elektrisitet
- Roboter til hjelp og nytte
- Geometriske mønstre
- Fraktaler
- Infinitesimalregning
- Billedkunstteknikker
- Glasskunst (2)
- Portretter gjennom tidene
- Novellesamling med musikk
- Det gygne snitt
- Keramikk
- Klassisk skulptur
- Origami – papirkunst fra Østen
- Bokillustrasjonskunstens utvikling
- Illustrert bok
- Papir
- Design
- J.M.W. Turner
- Graffiti
- Ombygging av bil
- Folkevognen
- Bygdeborger

interesserer men seg for?

Det er mange ulike synspunkter på dagens ungdom, men hva interesser de seg egentlig for? I det siste året på Rudolf Steinerskolens videregående trinn leverer elevene en oppgave som de har arbeidet med gjennom et helt år. De får fritt velge emne og selv om de får noe veiledning, er oppgaven en prøve i evne til selvstendig arbeid:

Metallarbeid i middelalderen
Kniver

Våpenhistorie i middelalderen

Fredsorganisasjonen CISV

Teknisk etterforskning

Anarkismen

Tolkiens verden

Ringenes herre

Visjon og virkelighet

Språk

Dialekter

Industribyen Moss

Sjøfart

Fotball

Fallsjermhopping

Sport med vindens kraft

Snøskred

Fjell og tindebestigning

kommunikasjon

Våben

Eksperiment med naturvæsner

prærieindianere

Barokken og dens strykeinstru-

menter

USA's indflydelse på Europa

Menneskets ordløse sprog

Manipulationens magt

Spiseforstyrrelser

Moden gjennom tidene

personlig utvikling

Bach og hans samtid

Astronomi

Hekse

Fotojournalistikk

Ulandsarbejde

Hulfotografi

Det danske retssystem

Viljens utryk

Tidens ungdom

Det perfekte menneske

Ungdom og helse

Iskrem

Kakaobønnen – til

glede for hvem?

Mat og kultur

Kaffe

Vegetarkokekunst

Coca Cola

Elvis Aron Presley

Norsk rock

Rock

Kordireksjon

Symfoniske dikt

Gitaren (3)

Elektrisk gitar

Musikkproduksjon på data

Pianorestaurering

Musikklivet i Trondheim på

1990-tallet

Musikkhistorien fra 1920

Musikkens betydning for

menneskets utviling

Musikk som terapi

Komponering

Irsk musikk

Øst Europeisk sigøynermusikk

Salsa

Bryllupsritualer og tradisjoner i

Pakistan og Norge

Bryllupstradisjoner

Monarkiet i Norge fra 1905 til i

dag. Hva er fremtidens stats-

form?

Eidsvold 1814

Militærnekting

Oppbyggingen av nedre

Manhattan

Kina

Mao Zedong

Borgerkrigen i Spania

Maurens påvirkning i Spania –

med fokus på geometriske for-

mer

USAs rolle i Gulfkrigen og forholdet

mellom USA og Irak i dag

Den franske revolusjon

Konflikten i Nord Irland

De gamle kelterne

Andre verdenskrig i Norden

Forbindelsen mellom Malta
og Danmark

Holocaust

Berlinmuren

Indias kultur og klesdrakt

Sør Afrika

Senegalesisk magi

Latinamerikansk dans

Den egyptiske dødeboken

Nordamerikas indianere

Totempelen

Keltisk mytologi

Åsatro

Feer og alver

Meditasjon

Interiør og farger

Interiørarkitektur

Scandinavisk design

Bokstavdesign

Klesdesign (2)

Sminke

Moter i det 20. århundrede

Da moten kom på mote.

Kvinnemoten fra 1900-1950

Kjole fra 1600-1700

Bunad og folkedrakt

Drakthistorie

Nonner og klosterliv

Eventyr og fabler

Parzifalreise bilder

Faust

Kaspar Hauser

Norrøn mytologi

Slektsgranskning

Nynorsk før og no

Skuespill

Boken

Barnelitteratur

Barnetegninger

Gjøgling

Hva er tid

Internett

Datamaskinen funker

Foto (4)

Gummitrykk en måte å foto-

grafere og fremkalle bilder på

De voksnes verden

Tidsskriftet Steinerskolen oppfordret steinerskoleelever i Norge og Danmark til å levere litterære bidrag til temaet De voksnes verden. De beste av disse bidragene ble trykket i tidsskriftet Steinerskolens andre utgivelse i 2002. Det var ikke bare oppløftende å lese de unges betraktninger av de voksne. I svært mange bidrag ble det fokusert på at de voksne stresser rundt og at det de er mest opptatt i livet er å få betalt sine regninger: Heldigvis så flere av barna at det også fantes ulike verdier i de voksnes liv.

Vi bringer nedfor noen utdrag fra de publiserte bidragene:

"Jeg ser på livet i de voksnes verden som et ganske kjedelig liv. Jeg tenker ikke så mye på voksnes verden, men når jeg tenker på den, synes jeg det er rart at de orker å dra på jobb, komme hjem igjen, så jobb, hjem, jobb, hjem, jobb, hjem helt til helgen kommer igjen.

Det jeg føler er at de voksnes verden er mye stress og kjefting. Men selv om det hender at jeg får skjenn, så vet jeg innerst inne at de er glade i meg.....

Mange voksne må lage mat selv om de ikke er flinke til det. Selv om man er voksen og kan bestemme over seg selv, er det mange ting man ikke kan gjøre. Voksne kan for eksempel spise så mye sjokolade de vil, men de gjør det ikke. Det er på en måte en usynlig lov som sier at det ikke går."

Martin , 5. klasse

Svein Berglund

– reflektert bankpionér

Intervjuet av Jannike Østervold

Svein Berglund, daglig leder i Cultura siden starten, er for mange selve "herr Cultura". Etter mange års innsats med å bygge opp banken planlegger han nå å gå av med pensjon i løpet av år 2003. Vi benytter anledningen til å be ham kaste et tilbakeblikk på Cultura-arbeidet.

Foto: Borgny Berglund

Inspirasjon fra antroposofi til økonomi

Da jeg kom i berøring med antroposofien, så jeg hvordan den virket fruktbart inn på praktiske områder, f.eks. pedagogikk og medisin, som jeg var opptatt av som nybakt pappa. Lenge bar jeg på et spørsmål om antroposofien også kunne virke befrukten- de inn på økonomi og næringsliv, som jo var mitt yrkesvalg. Spørsmålet dukket opp fordi jeg så mange skjevheter i hvordan det økonomiske livet var bygget opp, både i teori og praksis.

Dette førte til at jeg var med og tok initiativet til å lage et omsetningsledd for biodynamiske varer, en virksomhet som i dag er godt kjent under navnet Helios. Det startet opp omkring 1968. I noen år etterpå forsøkte vi som var aktive i Heliossammenheng å etablere en finansieringsvirksomhet som kunne hjelpe til med finansiering ikke bare av Helios selv, men også av butikkene som skulle starte og andre aktiviteter. Norsk lovgivning satte etter hvert en begrensning for hva det kunne utvikle seg til, og det ble ført videre som Helios Sparefond. Imidlertid surret tanken videre i mitt bakhode om at det måtte være mulig å lage en finansieringsvirksomhet med tilknytning til bl.a. økologisk jordbruk, og som kunne utformes etter de impulsene som de nye antroposofisk-inspirerte bankene i Europa arbeidet frem i 70-årene.

1982 – Culturaarbeidet begynner

I 1982 ble det tatt et initiativ for å utrede spørsmålet om vi kunne skape en alternativ finansieringsinstitusjon i Norge. Vi var en krets på ca. 20 mennesker som arbeidet med spørsmålet, bl.a. personer som Holbæk Hansen, Alf Bugjerde, Erik Siem, Ib Kondrup, Terje Haukland og Trygve Sund – for å nevne noen. Dette var personer som hadde tilknytning til Steinerskolebevegelsen og økologisk jordbruk. Det som var hovedimpulsen var allerede den gang ikke primært å finansiere antroposofiske virksomheter, men å betrak-

te forvaltning av penger som et samfunns- messig anliggende, en grunntanke som har fulgt Culturaarbeidet opp gjennom årene.

Påvirkning fra antroposofien

I selve antroposofien ligger noen hoved- konsepter/grunnsyn som har vært med på å forme idégrunnet for banken. Jeg tenker spesielt på Rudolf Steiners syn på penge- kvaliteter, hvor han har tilført moderne pengeteori nye grunnleggende tanker, ikke minst om gavepengenes oppgave i samfunnet. Viktig er også hans syn på at ånds- og kulturlivet må få en selvstendig og tydelig plass i en samfunnsstruktur. Slike tanker er blitt tydelige i verdenssamfunnet i løpet av 90-årene, hvor man snakker om en tredeling mellom politikk, økonomi og det sivile samfunn.

Culturas verdigrunnlag

Culturas verdigrunnlag er blitt til gjennom mange menneskers innspill og tanker over flere år. Det er vokst frem av Rudolf Steiners syn på samfunn og økonomi og av andre bankers arbeid i 70-årene – og er blitt videreutviklet gjennom vårt eget arbeid.

Jeg har i de siste månedene tenkt mye over verdigrunnlaget vårt og er ganske tilfreds med måten vi har formulert det på. Et verdigrunnlag er noe alle mennesker kan ta stilling til, det er en allmenn måte å beskrive bankens virksomhet på. Culturas verdigrunnlag kan man trolig slutte seg til ut fra ulike ståsteder, enten du er antroposof, buddhist eller humanetiker.

Et risikabelt prosjekt

Du hadde fast stilling og stor familie som skulle forsørges, da var det vel ikke så lett å gi avkall på økonomisk trygghet og kaste seg ut i det usikre?

Det er ofte slik at skal man bygge noe helt nytt, så kan det sjelden kombineres med å fortsette med det trygge etablerte. Det var en ganske vågal sak å tro at man

kunne bygge opp en bank fra scratch, både med tanke på mennesker og kapital. Det som ga meg tillit og gjorde det mulig, var at det sto en krets av mennesker rundt, som hadde sagt seg villige til å være medbærere – ikke minst styret.

I begynnelsen var jeg den eneste ansatte. I tillegg til bankarbeidet gjorde jeg noe konsulenttjenester/regnskap. Fra 84-86 var jeg delvis selvstendig næringsdrivende og delvis arbeidet jeg med å finne en form på en alternativ finansieringsinstitusjon. Etter å ha forkastet noen organisasjonsformer ble Cultura Lånesamvirke startet i 1986, og fra da av arbeidet jeg heltid med Cultura. Jeg fikk ganske snart inn medarbeidere, og i 1988 kom Gerd Berge, som fortsatt er med i Culturaarbeidet.

I dag har banken 10 medarbeidere. Culturas positive utvikling hadde ikke vært mulig uten det gode samarbeidet og den intense innsatsen fra alle medarbeiderne. I tillegg har banken hatt fordel av å ha et aktivt og kompetent styre.

Fra gavepenger til brukspenger

Vi møtte jo stor interesse, og vi har hatt veldig lite problemer og konflikter. Det var et sterkt gaveelement i oppstarten. Vi begynte egentlig med en type penger som ligger veldig nær gaver. Vi fikk 350 tusen fra Rudolf Steiner stiftelsen, gaver fra privatpersoner og mange spareinnskudd som ikke behøvde rente. Dette er ikke unaturlig – en virksomhet som skal etableres trenger gavepenger som fødselshjelp. Etter hvert gikk vi mer over til sparekvalitet – med sparekonti og rolige midler. Vi hadde bare langsiktige spareinnskudd, ingen brukskonti. Dette var karakteren av virksomheten i begynnelsen av 90-årene.

Etter hvert ønsket vi å utvide kundegrunnlaget og nærme oss brukspengeområdet, så vi opprettet brukskonti og fikk til et samarbeid med postgiro for å kunne

Fortsattes side 27

At få lov til at arbejde i en anderledes bank

af Caroline Panum

En dag i februar måned 2001 hvor jeg kom hjem fra mit arbejde, som filialdirektør i én af de store banker i Danmark, lå der et stort tykt brev fra en virksomhed, der bar navnet Merkur.

Nysgerrigt åbnede jeg brevet og til min store glæde var det fra min gamle kollega Claus, som jeg havde arbejdet sammen med i nogle år, da vi begge var i samme pengeinstitut. Det var efterhånden en del år siden at jeg havde hørt fra Claus, hørt hvad han nu beskæftigede sig med.

Og så var han lige pludselig der i et brev med en masse læsestof vedlagt, som jeg sad og kiggede i med stor interesse.

Claus beskrev at han nu arbejdede i en holdningspræget bank, hvor udlån sker på baggrund af økonomiske, etiske, sociale og miljømæssige vurderinger – banken havde også privatkunder. Indlånskunderne kunne øremærke sin opsparing til særlige formål – jamen jeg havde da aldrig hørt om en sådan bank.

Derudover beskrev Claus, at det var en god og travl arbejdsplads og om jeg mon kendte nogen inden for branchen som jeg kunne forestille mig ville jobbe i en sådan bank.

Stor var min nysgerrighed og jeg satte mig i forbindelse med Merkur og fik meget hurtigt et møde i stand i bankens nye lokaler på Vesterbrogade 40.

Her mødte jeg en anderledes bankindretning, bankfolk i afslappet tøjstil og frem for alt en god stemning der tydeligt kunne fornemmes. Her var rart at være.

Mødet gjorde et stort indtryk på mig og

gav mig stof til eftertanke, da jeg var kommet hjem igen. Det her virkede så rigtigt – der var ingen stivhed at fornemme, men mennesker bag det hele. Jeg fornemmede at der blev givet plads i denne bank.

Merkur's holdninger lå helt i tråd med mine egne holdninger til tilværelsen.

Mine tanker var blevet sat i gang – noget med om jeg lige for tiden gjorde det rigtige i mit arbejdsliv – jeg havde været i gennem, jeg ved ikke hvor mange organisationsændringer – tilpasninger, der under nedskæringer, sammenlægning af filialer. Så dét jeg var i, var ikke helt hvad jeg brændte for med samme styrke som tidligere. Andre skulle i højere grad bestemme over min hverdag og min afvikling af hverdagen i min filial.

Længe havde jeg haft det sådan billedligt, *"at jeg åbnede en dør og så genkendte jeg, at der ville ske det og det, i takt med hvilken direktør der nu sad i "bestemmerstolen" det år."*

Februar måned gik og lidt inde i marts måned 2001 kontaktede jeg igen Merkur og meddelte at jeg desværre ikke kunne pege på nogle gode emner til jobbene i Merkur, men til gengæld spurgte jeg Claus, min daværende chef, om de kunne bruge mig.

Som sagt så gjort – jeg sagde op i mit daværende pengeinstitut som filialdirektør

og startede som kunderådgiver i Merkur den 1. maj 2001.

Siden har jeg været mere end glad for at stå op hver eneste dag og gå af sted til mit job i Merkur. Det var simpelthen så befriende og ukompliceret. Jeg var fri for at blive "målt og vejet" hver dag. Jeg kunne gå ind på jobbet og levere min arbejdskraft – være med til at videreudvikle Merkur ind- og udadtil og bedst af alt, blive lyttet til. Sådan!

I løbet af foråret 2002 stod det klart at tidligere afdelingsleder, Amdi Hansen, ønskede at ændre på sit jobindhold – Amdi ville gerne have mindre ansvar. Vi var begyndt at kigge på organisationen og jeg havde på det tidspunkt en gruppelederfunktion.

Undervejs i dette forløb, kunne jeg mærke at lysten til igen at stå i spidsen var tilstede – jeg søgte stillingen som afdelingsleder og begyndte som sådan pr. 1. august d.å.

Min glæde er stor – jeg har i en alder af 51 et dejligt job – og er mere end lykkelig for at gå på arbejde hver eneste dag.

Det er et bredt favnende og udfordrende job – særdeles udviklende for mig at være med i Merkur's videre udvikling i det kommende ti-år.

Caroline Panum København. F. 1951

Traditionel bankuddannelse incl. diverse bankkoler, undervist i uddannelsesafdelingen, lederuddannelse. Danske Bank 1970-1998. Bankbestyrer 1988-1990, Privatkundechef fra 1990-1994, Bankbestyrer 1994-1998. BG Bank 1998-2001. Filialdirektør. Gift med Leif Johansson – jazzmusiker og komponist. Bor i Odsherred, har 2 børn og 5 børnebørn. Bondehus – operaelsker.

LÆS MERE

Artiklen findes uforkortet på: www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

DE VOKSNES VERDEN

"Voksne virker meget stressede. De farer rundt og taler altid om at de skal holde op med at ryge, få betalt huslejen og skatten. De holder nok bare ikke op med at ryge. Der er også nogle voksne som, forstår barn og taler og laver sjov uden at virke åndsvage. Men så er det også nogle voksne, som bare er åndsvage, ligemeget hva de siger, og de tror de er så smarte. Det er nok fordi deres humor er meget annerledes end børns, mer ironisk."

Camilla, 6. klasse

Derfor har jeg valgt å arbeide i Cultura

Av Jannike Østervold

Da jeg begynte i Cultura Bank var det som om brikkene falt på plass og jeg kunne se hvordan tilsynelatende tilfeldige beslutninger og hendelser over lang tid hadde ført meg frem til dette stedet

Min første faste jobb var i Svalbard Sparebank i Longyearbyen, der jeg full av eventyrlyst og i en alder av 21 år ble banksjef, ettersom ingen av de andre to som arbeidet der ønsket lederstillingen. Dette var ikke resultatet av et veloverveid valg, jeg ville gjerne være en stund på Svalbard og hadde søkt alle ledige jobber i Longyearbyen som kunne passe for meg – og så tok jeg den første jeg fikk. Etter 4 år sluttet jeg for å studere videre, og jeg var ganske sikker på at jeg aldri mer skulle tilbake til bank igjen, nå skulle jeg videre og utforske nye områder. Men min far insisterte på at jeg likevel skulle fullføre utdanningen som bankøkonom – og det gjorde jeg, selv om jeg egentlig syntes det var bortkastet.

Så ble det utdanning som samfunnsøkonom og arbeid innenfor både administrasjon og forskning. Jeg jobbet et par år i administrasjonen på Universitetet i Oslo og deretter som forsker i Rikstrygdeverket, en fast og trygg stilling som jeg kunne ha beholdt til jeg fikk en god pensjon fra

Statens pensjonskasse. Men etter hvert snek det seg inn på meg en følelse av at det var noe som manglet. Gjennom frivillig organisasjonsarbeid opplevde jeg gleden av å samarbeide med andre som var sterkt engasjert i det samme som jeg selv, og jeg begynte, uten å ha noen konkrete ideer om hva slags jobb jeg ønsket meg, å lese stillingsannonser for å se om jeg kanskje kunne finne en jobb et sted der jeg kunne oppleve noe av den samme begeistring og fellesskap og følelsen av å bruke kreftene på noe meningsfylt.

Jeg hadde etter hvert fått to barn, som gikk på steinerskole og i steinerbarnehage. En dag falt blikket mitt på en annonse i bladet Steinerskolen. En åpent formulert annonse fra den nyetablerte Cultura Sparebank, som ønsket å komme i kontakt med personer som kunne tenke seg å arbeide der nå eller senere. Jeg hadde jo hørt om Cultura og fikk en magefølelse av at dette var verdt å undersøke. Jeg ringte og forhørte meg litt og interessen vokste.

Da jeg hadde vært på besøk i banken og snakket med banksjefen, Svein Berglund, kjente jeg på meg at dette var et sted jeg hadde lyst til å arbeide, og ikke så lenge etterpå var ansettelsen et faktum. Endelig forsto jeg hvorfor det hadde vært viktig å fullføre bankøkonomutdanningen.

Jeg må legge til at jeg ikke brente alle broer med det samme, men hadde ett års permisjon fra min gamle jobb. Men da året var gått var det med lett hjerte jeg sendte inn oppsigelsen, og jeg har aldri angret en dag. Det viktigste for meg er at Culturas verdisyn og mitt eget stemmer godt overens. Det er dessuten tilfredsstillende å arbeide i en liten bedrift som er i vekst og få være med på å forme den fremtidige utviklingen. Jeg ser Cultura som en spennende arbeidsplass som gir meg et meningsfylt arbeid og muligheter for personlig og faglig utvikling i et usedvanlig godt arbeidsmiljø.

DE VOKSNES VERDEN

"Egentlig tenker jeg at de voksne bare lengter etter mitt liv, barnelivet, barneverdenen. Selv om man er voksen vil man være barn igjen og gjøre som oss barn, men det fungerer ikke på samme måte...."

Det finnes voksne her i verden som gråter og sørger over at alt for mange amerikanske menneskeliv gikk tapt på en dag. Det er ingenting galt i det, men hvorfor skjenker de ikke en liten tanke til det faktum at denne tragedien i New York må gjentas hver dag i ett år for å komme opp i de samme tallene som etter nedslaktingen i Rwanda i 1994?"

Ingeborg, 8. klasse

Jannike Østervold Oslo. F. 1956.

Utdannet samfunnsøkonom fra Universitetet i Oslo og bankøkonom. Hun er også musikkutdannet. Ansatt i Cultura Sparebank siden 1998. Arbeider bl.a. med informasjon, markedsføring og EDB-prosjekter. Redaksjonssekretær i Pengevirke.

LES MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Turene på stranden gav stof til eftertanke

fra en artikel i Odder Avis

De fleste mennesker i Odder husker Heinrich Hansen som en af mange bankfolk, der gik rundt i hvid skjorte og kørte i store biler. Den karriere og de tilhørende frynsegoder har den nu 53 årige finansmand opgivet til fordel for et liv, der er mere i overensstemmelse med.

Heinrich er daglig leder af Merkurs Århus-afdeling og de blankpolerede herresko er skiftet ud med mere fodvenlige moccasiner. Slipset og den hvide skjorte er skiftet ud med lidt mere afslappet arbejdstøj.

Jeg pakker stadig min madpakke ind i sølvfolie og bliver drillet af mine kollegaer med det. Men endnu har jeg altså ikke fundet en bedre og mere miljørigtig afløser til det formål, smiler afdelingslederen.

Det har aldrig stået i kortene at Heinrich Hansen skulle ende i en lederstilling i Danmarks hastigst voksende pengeinstitut.

I mange år havde jeg det fint med at arbejde i den konventionelle bankverden.

Tvunget i knæ

Men i 1993 skete der noget, som fik ham til at stoppe op.

Fra den ene dag til den anden blev jeg ramt af sygdommen Møller-fishers Syndrom, som er en lidelse, der kan ende med døden, fordi kroppen "glemmer" at trække vejret. Lidelsen kom fra den ene dag til den anden og betød tre måneders fravær fra det stressende bankjob, fortæller Heinrich Hansen, der forklarer sygdommen med, at indersiden af kraniet mister isoleringsevnen. Det betyder, at de forskellige "ledninger" i hjernen støder sammen og kortsletter. Bankmanden kunne ikke gå og kunne lige pludselig heller ikke styre øjnene.

Det var slemt, men på en eller anden måde affandt jeg mig meget hurtigt med, at sådan skulle det altså være, fortæller han.

Stof til eftertanke

Til alt held blev Heinrich Hansen helt rask igen efter et års tid. Men han begyndte så småt at tage sit liv op til revision, hvilket

betød, at han og hustruen Kirsten solgte den store Villa Vidtskue i Odder og flyttede ned til skov og strand.

Efter nogen tid nåede Heinrich Hansen og BG Bank til den konklusion at vejene måtte skilles. Fra den ene dag til den anden var han røget fra toppen af den sociale rangstige til noget nær bunden.

Det var hårdt, fordi min fornøft sagde mig, at jeg som 51-årig godt kunne skyde en hvid pind efter et nyt job. Men menneskeligt gav det mig et stort løft, fordi jeg fik tid til at tænke over tilværelsen, siger han og mindes de efterår, hvor familiens to hunde blev luftet meget og længe på stranden ved Hou. Her nåede Heinrich frem til, at han ikke længere ville have noget med bankverdenen at gøre.

Jeg søgte da flere jobs og henvendte mig på eget initiativ til en erhvervspsykolog for at finde ud af, hvor jeg hørte til i erhvervslivet. Det at skulle gå uden arbejde resten af mit liv var ikke lige sagen, fortæller han og sender mandlige bekendte i omgangskredsen en venlig tanke.

Flere havde prøvet nedturen fra den ene dag at være 50.000 kr. værd om måneden til kun at tjene ca. 13.000 kr. Det kan godt give lidt af en identitetskrise. *Men vi var gode til at bakke hinanden op,* fortæller han.

De mange jobansøgninger bar frugt da Heinrich Hansen i starten af 1999 blev ansat i Merkurs nystartede afdeling i Århus.

Følg hjertet

Det var dog en noget anderledes form for bankvirksomhed end Heinrich var vant til. I Merkur tjener direktør og bankdame noget nær det samme og begge kan finde på at gå i sandaler.

Det er blevet så spændende at gå på arbejde, fordi jeg igen har fundet min plads som rådgiver. Ganske vist er kun 20 procent privatkunder, men bag de øvrige 80 procent gemmer sig en masse projekter, forklarer afdelingslederen, der herigennem har meget kontakt med friskoler, socialpædagogiske projekter og økologiske initiativer.

Meget firkantet kan jeg sige, at vi låner penge ud til dem, som de konventionelle banker ikke vil have med at gøre. Det betyder dog ikke at vi spiller hasard med kundernes penge, for vi investerer jo kun i økonomisk bæredygtige projekter, forklarer bankmanden, der i dag igen har tæt dialog med kunderne.

Artiklen har været bragt i Odder Avis – sept. 1999.

Heinrich Hansen Odder. F. 1947.

Afdelingsleder. Uddannet i Privatbanken og videreuddannet indenfor bl.a. ledelse, generationsproblemer, jura, regnskab, kreditgivning, boligrådgivning samt livs- og skadesforsikring. Ansat i 20 år ved BG Bank - bl.a. 8 år som leder af en ny BG Bank-afdeling og senere i bankens hovedkontor i Århus og bankens pensionscenter Østjylland. Ansat i Merkur 1999. Erhvervs-, institutions- og privatkunder, pensions- og forsikringsrådgivning.

LÆS MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

DE VOKSNES VERDEN

"Voksne er veldig barnslige med røyking og drikking og krangling og skilling. Jeg sier bare en ting: Voksne bli voksne!"

Solveig 6.klasse

Bærekraftige julegaver

av Jannike Østervold

Stockmar-farver, se www.helios.no

Så er den der igjen – julen.

Handlemanien sprer seg som vannkopper og selv mange mennesker som er ganske miljøbevisste og nøkterne i hverdagslivet blir grepet av panikk på lille julaften og julaften, og løper ut for å kjøpe noen ekstra gaver i siste liten. Som en motvekt til den overveldende reklamen fra handelsstanden, bringer vi derfor noen forslag til bærekraftige julegaver.

Framtiden i våre hender har gitt oss ikke bare gaveforslag, men også listen med julegaver du bør bytte umiddelbart.

Julegaver du bør bytte umiddelbart

Garasjeport i Burmateak

Ulvepels

Diamanter fra Sierra Leone

Bjørnebiff

Barneklær fra Gucci

Statoilaksjer

Norsk oppdrettslaks

Produkter fra NRKs "Månetoppen"

"Hot spring" vinterbasseng

Løvblåser

"Min første shoppingbok" til barn

Golf tur til Thailand

Terrassevarmer

Kinderegg

Gavekort fra Benetton

Panelovn

Hytte i strandsonen eller sårbar fjellnatur

Gavetips fra Framtiden i våre hender

Gavekort på dine egne tjenester:

- Kurs i språk, data, spille instrument.
- Rundvask av huset
- Barnevakt X antall ganger
- Reparasjon av klær, bilen, møbler.

Fjernadopsjon

Restaurantmiddag

Økologisk vin

Gavekort til teater/kino/konserter

En picnictur til våren

Abonnement på tidsskrift/avis

Interrailbillett

Sexy undertøy - i økologisk bomull

Gavekort til:

- Humanitære-/miljøorganisasjoner
- Skjønnhetspleie/massasje/ aromaterapi

Kosmetikk (ikke testet på dyr)

Et selvkrevet dikt

Elektrisk scooter

Kajakk/kano

Bøker

Solcelledrevet radio, kalkulator etc.

Sykkel og sykkelutstyr

Ski, ryggsekk med turtilbehør

Kunnskaps- og kortspill

Søt julegave

Max Havelaar driver en julekampanje for etisk handel og tilbyr i den forbindelse en gavepakke med sjokolade eller kaffe, bok, julekort og bokmerker. Her får du tre gode ting på en gang (skulle tro det var et "kinderegg"). Mottakeren får en fin gave, produsentene av innholdet får en skikkelig lønn, og du støtter en god sak - Max Havelaar.

Sjokoladegavepakken koster kr 210,-. Ring Max Havelaar på telefon +47 23 01 03 30 eller skriv til maxhavelaar@maxhavelaar.no hvis du vil vite mer.

Hudplejeserie, se www.helios.dk

Fargerik julegave

Helios driver med mer enn økologisk mat.

Blant annet leverer de farger og annet materiell til skoler. Et julegaveforslag for den som drømmer om å utfolde seg kunstnerisk er et komplett Stockmar akvarellsett (pris kr. 625,-). Dette er et treskrin med 12 forskjellige farger + diverse tilbehør. Fargene er lysekte, uskadelig for helse og miljø og svært drøye. Fargetonene er valgt ut slik at de kan blandes til alle mellomfargetoner uten å miste lyskraften.

Blandet med hvitt kan akvarellfargene også gi en dekkende farge. Oversikt over Helios-butikker finnes på www.helios.no, eller ring +47 31 29 28 50.

Aromatisk gave

Skal du bare ha en liten vennegave, kan det kanskje smake med økologisk dyrket te fra Nepal, som finnes i både sort og grønn variant. Teen er dyrket av et kooperativ og

er importert direkte. 5% av overskuddet går til drift av skole i Katmandu. Prosjektet er i regi av Lions Club Holmenkollen/Oslo og teen fås kjøpt hos Helios.

Gaven som nyttes

Hvis du ikke ønsker å bidra til at dine venner og slektninger får huset fullt av enda flere ting, så er mitt eget favorittgavetips å gi dem noe de kan spise eller drikke, og aller helst noe du har laget selv. For eksempel hjemmebakte julekaker, hjemmelaget marsipankonfekt, syltetøy, saft, tørkede traktantareller, pickles eller kanskje en lekker chillisaus.

www.fairtrade.dk

Redd Barna konto og Naturkonto

Hvis du skal gi penger i gave, vil vi foreslå at du gir dem på en Redd Barna konto i Cultura Bank, en spesiell sparekonto der du støtter Redd Barna samtidig som du sparer. Innskyteren får 2% i rente. I tillegg til dette gir Cultura hvert år 1,5% av gjennomsnittlig innestående på Redd Barna konti som et bidrag til Redd Barna. Det er uttaksbegrensninger på konto (1 uttak pr. måned uten gebyr, ellers kr 50 pr. uttak.) Cultura anbefaler også Naturkontoen, som er laget etter samme modell. Her går støtten til Verdens naturfond (WWF).

Flere alternative gaveideer, se:

www.fairtrade.dk
www.helios.dk
www.aurion.dk
www.solhjulet.dk
www.ecocentria.com

Gavepenge

Giv et bidrag til udvikling, nytænkning og kultur

Af Lars Pehrson

Merkur beskæftiger sig ikke kun med opsparing og lån, vi har også en fond – Merkurfonden – der er en selvstændig juridisk enhed, der arbejder med donationer og testamenter.

En stor del af den forskning og nyudvikling, der understøtter en bæredygtig udvikling, kan ikke finansieres med lån, da der ikke er mulighed for at betale tilbage. Det betyder imidlertid ikke, at sådanne projekter ikke kan tilføre samfundet en betydelig merværdi – tværtimod.

Det samme gælder mange kulturelle aktiviteter, især de mere eksperimenterende. Det er derfor nødvendigt, at der i samfundet cirkulerer frie penge i form af gaver, og ikke kun via det offentlige (skatter), men også fra virksomheder og enkeltpersoner.

Merkurfonden modtager langt flere ansøgninger, end vi kan bevilge til. Vi mangler derfor bidrag fra virksomheder (som vil give en del af deres overskud) og fra enkeltpersoner.

Food, Quality and Health

Blandt de initiativer, der i 2002 har modtaget beløb fra Merkurfonden, kan vi som et godt eksempel nævne Food, Quality and Health, et europæisk samarbejdsprojekt om fødevarer og sundhedsmæssige sammenhænge. FQH gennemføres som et samarbejde mellem Universitetet i Kassel, Lois Bolk Institutet i Holland og den danske forsker Jens Otto Andersen, der nyligt tog en PhD grad på sin banebrydende indsats i forskning i fødevarer og kvalitet ved hjælp af såkaldt billeddannende metoder. FQH-projektet kan give os afgørende viden om, hvilke faktorer der betinger en god fødevarer og hvordan ikke mindst dyrknings- og forarbejdningsmetoder påvirker fødevarer og kvalitet.

Merkurfonden har bidraget med 20.000 kr., men behovet er langt større.

Beløb kan indsættes på Merkurfondens konto 8401 1016064, evt. med anbefaling af et konkret projekt, hvis man ønsker det.

Bidrag til Merkurfonden er fradragsberettigede inden for en grænse på 5.000 kr., dog kan de første 500 kr. ikke fradrages, dvs.

maksimalt fradrag fordrer et bidrag på 5.500 kr.

Mindre gaver har også stor betydning – 100 mennesker, der hver giver 200 kr. bliver til 20.000 kr., svarende til det beløb, vi kunne støtte fødevarerforskningen med.

Foredrag holdt ved Ekobankens årsmøde i april 2002

Bankimpuls i Nordisk perspektiv

Af Morten Gunge

Begyndelsen på det antroposofisk inspirerede bankarbejde blev gjort i Bochum, Tyskland med dannelse af nogle forløbere allerede i 60'erne som senere i 1974 førte til grundlæggelse af GLS Gemeinschaftsbank.

En af initiativtagerne var Wilhelm-Ernst Barkhoff*. Han fremførte ofte to hovedmotiver, når han talte om fremtidens bankarbejde: at omgås pengene med bevidsthed og at gøre det sammen!

En af Barkhoffs gode historier var følgende:

Både i himlen og i helvede spiser man suppe. Men det foregår på helt forskellig vis. Ganske vist findes der i helvede en stor suppegryde, som alle samles omkring, men der er jammer og elendighed og alle er så skrækkelig sultne! Skeerne, som alle er forsynet med, har så lange skafter, at selv om det er let at tage suppe op af gryden – så er det næsten umuligt at få suppen ind i munden.

I himlen findes en lignende gryde og også her er alle forsynede med langskafte skeer. Her er alle mætte og tilfredse, for man har lært at made hinanden – og til det brug fungerer skeerne udmærket!

Bankimpulsen i Norden

I begyndelsen af 80'erne begyndte der at ske noget på det bankmæssige område også i Norden. De første frø til en slags nye banker blev sået. I Sverige var det Fria Kulturfonden, i Danmark var det Merkur i Jylland og Trion på Sjælland. I 1986 startede SOLA i Sverige og straks efter ligeledes Cultura Lånesamvirke i Norge – begge med den hensigt, til en begyndelse, at finansiere Rudolf Steiners Skolebyggeri.

I alle tre lande findes der nu egentlige pengeinstitutter: Ekobanken er medlemsbank; Cultura er en sparebank og Merkur en andelskasse. Også i Finland har der i

mange år været et bankinitiativ som i øjeblikket er under udvikling i samarbejde med Merkur.

På det internationale plan er der som allerede nævnt, GLS Gemeinschaftsbank i Tyskland, hvor der aktuelt foregår en overtagelse af den gamle Ökobank, der havde hovedsæde i Frankfurt. I Holland findes Triodos Bank med filialer i Belgien og England.

Perspektiver for det nordiske bankarbejde

Vores samfund i Norden er præget af, at være udifferentierede. Man kunne også karakterisere dem som præget af relativ stor lighed imellem f.eks. de velstillede og de dårligst stillede; de højtuddannede og de dårligst uddannede; de ledende og dem der bliver ledet; kvinder og mænd; unge og gamle.

Den enkelte bliver relativt godt anerkendt og respekteret og forskellen imellem yderpolerne er ringe. Den enkeltes betydning viser sig traditionelt også i den rolle som folkebevægelserne har haft og har for opbygningen af vores samfund. De er et

andet særkende for de nordiske samfund. Der kan stadig appelleres til en fælles ansvarlighed – og når der skal samarbejdes imellem de sagkyndige eksperter og den folkelige kraft nyder vi fordel af det, der tidligere blev kaldt det udifferentierede; men som også kunne beskrives som en relativ stor sans for det almen menneskelige.

Indenfor bankarbejdet har vi hverken haft den eller de geniale pionerer med den helt ekstraordinære inspirationskraft eller den helt store donation, som udgangspunktet var i Bochum, hvor ægteparret Frederike og Alfred Rexroth forærede en større formue som grundlæggende egenkapital.

Vi har en anden situation med gode muligheder for i fællesskab at udvikle banken; således må vi f.eks. benytte os af det i andre lande usædvanlige, at lånerne må være med til i betydeligt omfang (5-7% af lånene) solidarisk at tilvejebringe egenkapitalen; selv om vi gerne ville kunne klare os med mindre fra den kant.

Typisk for det nordiske er også, at vi nu i både Danmark og Norge har bankkort, så almindelige mennesker med sympati for arbejdet inviteres til lettere at kunne bruge os som deres eneste bank. Tilsvarende drøftes evt. bankkort også som et muligt fremtidsperspektiv i Ekobanken.

Konsekvenserne er at bankerne på alle måder kan stå mere inde i samfundslivet.

Et andet karakteristisk træk i Norden er vort idéindhold og forholdet til antroposofien, hvor grænserne mellem antroposofisk inspireret virksomhed og det øvrige samfund ikke er så markante, som en del andre steder. Et eksempel på dette er den naturlige måde arkitekturimpulsen fra Järna indgår i den nordiske arkitekturhistorie. Dette skyldes bl.a. at vi her i Norden generelt giver de store formidealer eller stilarter en modificeret udgave, mere til-

Foto: Erik Rahbek

Kristofferskolen (Rudolf Steinerskolen i Roskilde) Indviet sept. 2002. Skolen er finansieret i et samarbejde mellem Merkur, GLS Gemeinschaftsbank, Tyskland og Triodos, Holland.

passet livet i formerne. En del af det som ikke mindst arkitekt Erik Asmussen** har vist i sin måde at forløse på kunstnerisk.

Folkelige fælles træk

Ser man på de kvaliteter som lever mere "sjæleligt" i de enkelte lande kan man nok sige, at Danmark på flere punkter minder lidt om Frankrig. Men den franske egenart er kraftigere og renere end den danske, som er modificeret. Tilsvarende kunne en analyse nok vise visse fællestræk mellem Sverige og Italien og imellem Norge og England. Men selv om man kan finde visse tendenser til forskellige sjælelige holdninger her hos os i Norden er fællestrækkene os imellem så kraftige at vi lettere kan samarbejde indbyrdes end de store nationer kan.

Tradition for samarbejde

Der er således tradition for at vi i Norden kan arbejde i bredden også henover græn-

serne uden at der bliver skabt centrale magtorganer, hvilket både skyldes sansen for det funktionelle pragmatiske liv og slægtskabet imellem folkene.

Også mellem de tre nordiske banker findes der allerede et tættere samarbejde, som kommer til udtryk i

- et årligt medarbejdermøde, hvor praktiske og overordnede temaer behandles;
- to årlige møder mellem direktører og bestyrelsesformænd omkring spørgsmålet: hvordan kan vi konkret støtte hinandens virksomhed;
- et samarbejde omkring større låneprojekter;
- en likviditetssamarbejdsaftale;
- et fælles spørgsmål omkring opgaven med egenkapital;
- et fælles tidsskrift for Cultura og Merkur.

I Norden har vi som ideal at kunne samarbejde og

samtidigt bibeholde vores egenart. Vi har helt særlige muligheder for at give bankarbejdet et folkepædagogisk præg. Men dette kræver både menneskelig og teknisk kapacitet.

*Wilhelm-Ernst Barkhoff(1916-1994) tysk jurist med en skabende fantasi, der muliggjorde dannelsen af en række forskellige instrumenter for nye sociale fællesskaber med samfundsmæssigt sigte. Således længe før bankarbejdet f.eks. lånefællesskaber, som muliggjorde, at også mindre-bemidlede ud fra det solidariske princip kunne være med til at finansiere f.eks. skoler.

**Arkitekt Erik Asmussen (1913-1998) har i Järna bl. a. bygget for Rudolf Steinerseminariet, Vidarklinikken og Kulturhuset (se fotos her under).

▲ Biblioteket, Rudolf Steiner seminariet, Järna.
 ◀ Kulturhuset, Järna

Morten Gunge København. F. 1948.
 Arkitekt MAA med egen tegnestue siden 1979. Bestyrelsesformand i Merkur siden 1994. Medl. af bestyrelsen for Ekobanken, Sverige.

LÆS MERE
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Annonce

Bornholm

- Lejrskoler
- Gruppe- og Kursusophold

Hjertelig velkommen

Gæste- og - Kursusgården Soldalen

Isa Dan & Friezhelm Gartner Tel/Fax +45 96 96 91 91
 Se også www.soldalen.dk

Følgende artikel er baseret på tre personers erfaringer fra 'uddannelsesmarkedet' i tre forskellige lande i Europa. Forfatterne er også medlemmer af ATTAC - en ikke-voldelig international bevægelse, der arbejder for social retfærdighed og lighed i verden.

McUniversiteter

– er det afløseren for det offentlige uddannelsessystem?

Af Paul McIlvenny, Inger Lassen og Pirkko Raudaskoski

Aktører i spillet om økonomisk globalisering

Der findes en række aktører, der spiller med i denne bekymrende udvikling. En af disse er verdenshandelsorganisationen WTO - en transnational organisation, der er blevet indbegrebet af neoliberal globalisering. Grunde til at vi beskæftiger os med WTO i denne artikel skyldes, at et af organisationens mål er at liberalisere den offentlige sektor i ethvert af WTO's medlemslande. På sin vis ville det være ønskværdigt med en global, demokratisk traktat, der sikrede retfærdige spilleregler og ligebyrdige handelsbetingelser mellem landene, men i sin nuværende udformning er WTO ikke organisationen, der kan udfærdige en sådan traktat. De vigtigste kritikpunkter mod WTO går på udemokratiske beslutningsprocesser, de transnationale selskabers indflydelse og infiltrering og organisationens uretfærdige og ugennemsigtige regelsæt, der favoriserer i-landene. Desuden har WTO til hensigt at benytte den meget lidt kendte multilaterale GATS-aftale til at gennemføre en liberalisering af den offentlige sektor i alle de lande, der har underskrevet aftalen. Dette er grunden til, at ATTAC og en lang række andre NGO'er og INGO'er (nationale og internationale ikke-statslige organisationer) arbejder imod WTO eller arbejder på at ændre WTO's struktur.

Som læser af denne artikel vil du måske spørge, hvad al denne snak om handel og

For tiden foregår der et globalt, neoliberalistisk projekt, der går ud på at åbne den samlede internationale offentlige uddannelsessektor for erhvervslivet. Vi kalder det McDonaldisering af universitetet. Der er tale om et udsalg af offentlige aktiver, der bliver forvandlet til et lukrativt drømmemarked i milliardklassen. Det kan virke overraskende, at uddannelsessektoren så længe har undgået erhvervslivets opmærksomhed.

henvisninger til fjerne, uansvarlige organisationer vedkommer dig. Men offentlige tjenesteydelser vedkommer dig i høj grad. De vedkommer dig, når du tager bussen eller toget, går i skole, tager en videregående uddannelse, går på pension eller bliver opereret på det lokale sygehus.

Hvilken indflydelse har GATS på det offentlige uddannelsessystem?

Udover tjenesteydelser på sundheds- og pensionskasseområdet, står tjenesteydelser inden for (højere) uddannelse højt på mange nationalstaters liberaliseringsdagsorden. F.eks. har den amerikanske regering foreslået, at man som et første skridt skulle lade al uddannelse, der ligger over kandidatniveau, være omfattet af GATS-traktaten. Det er samtidig den sektor, som WTO ser som den mest egnede til omfattende liberalisering inden for rammerne af GATS-aftalen.

Uanset hvad WTO påstår, vil GATS-aftalen – hvis den implementeres i sit fulde omfang – uigenkaldeligt åbne den offentlige uddannelsessektor for private virksomheder, hvilket vil resultere i, at uddannelsesbegrebet vil blive omdannet til et salgsprodukt. Det er den amerikanske regerings udtrykkelige intention at tvinge den potentielt lukrative europæiske uddannelsessektor til at åbne op for ivrige amerikanske selskaber. Og hvad der er endnu værre: det vil kun være muligt at melde fra eller at få princippet ændret, hvis samtlige med-

lemmer af WTO går ind for dette, og tilsidesættelse af princippet vil pålægge den stat, der gør sig skyldig i en sådan overtrædelse, pligt til at betale erstatning til den skadelidte, hvilket kan blive en meget dyr fornøjelse! Staternes demokratiske styring af de offentlige uddannelsessystemer vil blive opfattet som - en handelsbarriere - og ulovlig protektionisme. Inden for uddannelsessektoren vil sådanne tekniske handelshindringer ofte være regeringsfastsatte regler, som fx regler om ikke at ville anerkende udenlandske virksomheder, foranstaltninger til begrænsning af udenlandske

investeringer, opretholdelse af offentlige monopoler eller offentlig finansiering af nationale virksomheder, osv. Det er disse foranstaltninger, som tilhængerne af frihandel – med en række transnationale selskaber i spidsen – ønsker at svække eller helt fjerne. Faren ved det er, at mange punkter trods beroligende ord fra WTO, EU-kommissionen og uddannelsesministre i EU, allerede er besluttet og i gang med at blive implementeret – uden en offentlig debat. EU er indstillet på at nedbryde den offentlige sektor og velfærdsstaten til gavn for de multinationale selskaber og internationale handelsforhandlinger.

På den baggrund kan det ikke overraske, at det ikke kun er WTO, der fremmer liberaliseringen af den offentlige uddannelse. Også industriens lobbyister såsom European Round Table of Industrialists (ERT) og den globale alliance for transnationale uddannelser (GATE) har – sammen med EU-ministre - været aktive i at gøre Europa til et attraktivt og konkurrencedygtigt marked inden for videregående uddannelser. En af grundene til, at man har plejet uddannelsesområdet i EU, er, at man derved er klar til konkurrencen med det amerikanske marked. En anden grund er, at man har et ønske om at eksportere uddannelse til u-landene, hvilket fører spot til skade, idet man herved risikerer at påføre u-landene uddannelsesmodeller, der kan svække eller skade deres egne systemer.

En af de væsentligste udfordringer til de

Inger Lassen Brønderslev. PhD, Docent. Lektor ved Institut for Sprog og Internationale Kulturstudier, Aalborg Universitet. inglas@prog.auc.dk

Pirkko Raudaskoski Aalborg. PhD, Docent. Lektor ved Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet. pirkko@hum.auc.dk

Paul McIlvenny PhD, Docent. Lektor ved Institut for Sprog og Internationale Kulturstudier, Aalborg Universitet. paul@prog.auc.dk

LÆS MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

nationale universiteter er den voksende sammenhæng mellem økonomiske, kulturelle, sociale og miljømæssige spørgsmål i forskellige dele af verden. Med den stigende internationale mobilitet hos undervisere og studerende stilles der krav om, at universiteterne skal standardiseres, liberaliseres og tilpasses markedsmodellen, så udvekslinger kan ske så gnidningsfrit som muligt.

Hvordan ser fremtiden ud for statsstøttede uddannelser i Danmark og i EU?

På grundlag af en række kilder, herunder især rapporter og PR-materiale fra EU, virksomheder og reklamebureauer, der støtter privatiseringstanken, har vi forsøgt at opstille det vi ser som det værste tænkelige scenario af alle med hensyn til det offentlige uddannelsessystem i Danmark. Og det er ikke for de sarte!

Vi forudser at:

- Private selskaber i stigende grad vil bevæge sig fra investering i uddannelse som indtægtsgivende virksomhed til en situation, hvor de også bestemmer, hvad der skal undervises i, hvordan der skal undervises, og hvor mange studerende der skal optages (for at beskytte deres intellektuelle ejendomsret og aktionærernes investeringer).
- SU-systemet vil blive privatiseret og de studerende vil skulle betale undervisningsafgift for at sikre, at universitetet giver overskud.
- Kursusudbud og –planlægning vil blive liberaliseret, fx gennem udlicitering af kurser, sådan at undervisningsselskaber udliciterer kurser til løst ansat personale på freelance-basis. Dette kan betyde et farvel til faste stillinger, akademisk frihed og oplærings modellen.
- Universiteternes ledelse på samtlige niveauer – rektor, dekan og institutleder – vil blive privatiseret. Disse ledelsesfunktioner vil blive erstattet af en direktion og en universitetsbestyrelse.
- Der vil blive indført New Public Management-strategier på universiteterne, hvilket vil tilskynde til ledelsesformer som i den private sektor, indførelse af markedsmekanismer, budgetstyring, rationalisering og revisionsordninger, der vil medføre uheldig vækst i universiteternes administrationsomkostninger.
- Universiteterne vil blive integreret som en relativ billig forsknings- og udviklingsressource for erhvervslivet (forholdsvis lave lønomsætninger og gratis studentarbejde), hvilket vil medføre, at erhvervslivet overtager styringen af den akademiske arbejdskraft og samtidig afskaffer forskningsfriheden.
- Der vil opstå et underskud af færdighe-

der og kreativ kompetence.

- Udenlandske transnationale selskaber vil få kontrol over universitetssektoren, hvilket vil medføre, at statsstøtten til undervisning enten afskaffes eller reduceres.

Vort uddannelsessystem er ikke til salg

Snarere end en udemokratisk politisk løsning, der ikke åbner mulighed for et alternativ, vil vi foretrække en løsningsmodel med mange alternativer. I konklusionen diskuterer vi derfor det, vi opfatter som nogle af de vigtigste spørgsmål i forhold til et revitaliseret uddannelsessystem, der på afgørende vis er uafhængig af økonomiske interesser og indblanding udefra. Vi opfordrer i særdeleshed EU-Kommissionen og regeringerne i Europa og den øvrige verden til ikke at sætte uddannelse på dagsordenen ved kommende GATS-møder. Men debatten må tage sit udgangspunkt lokalt, og det er det, vi ønsker at opnå med nærværende artikel.

Universitetet i civilsamfundet og civilsamfundet i universitetet

Uddannelse er en menneskeret og et offentligt gode. Et uafhængigt universitet er en af nøglekomponenterne i et livsdueligt civilsamfund. Det tilskynder til livlig intellektuel debat, det fremmer tilstedeværelsen af uafhængige, forskningsbaserede elementer i folkestyret og sikrer et sted, hvor social retfærdighed, kollektivt ansvar kan nyde fremme og meninger kan brydes. Det offentlige uddannelsessystem er ikke perfekt, men den store betydning universitetet har og den rolle, det spiller ved at

sætte spørgsmålstegn ved et nyt postnationalt globalt civilsamfund, bør styrkes – ikke indskrænkes.

Vi ser ofte at virksomhederne mangler visioner og prioriterer grundforskning lavt, mens de er mere interesserede i kortsigtede løsninger, der giver et hurtigt afkast, og nedprioriterer efteruddannelse af deres medarbejdere – alt sammen problemer, der findes i den private sektor? Måske skulle vi kræve, at der blev indført kollegiale offentlige uddannelsesmodeller i erhvervs- og virksomhederne.

Demokratisk underskud

Der er et demokratisk underskud i den private sektor, som står i misforhold til det offentlige uddannelsessystem. Udover forsigtighedsprincippet, der går ud på at potentielt skadelige og uforudsigelige politiske beslutninger ikke bør hastes igennem og aldrig uden offentlige høringer, bør vi vedtage princippet om kritisk refleksion, idet et universitet, der ikke er i stand til at tage kritisk stilling eller fremsætte alternative synspunkter eller debattere de problemstillinger, der rører sig inden for dets egne vægge, ikke fortjener at blive kaldt et universitet, og dette gælder i særdeleshed i relationerne til de eksterne sponsorer i erhvervs- og virksomhederne. Fx burde ethvert forsknings- eller undervisningsprojekt, som et universitet godkender, være forpligtet til at opstille et regnskab over, hvilke sociale, kulturelle eller miljømæssige konsekvenser projektet vil få. Hvis uddannelsesområdet fremover skal styres af, hvad der giver størst afkast, kan man forudse en række strukturelle problemer i samfundet.

Hvad er GATS?

Aftalen om handel og tjenesteydelser (General Agreement on Trade and Services) er et dokument, der er udformet på en sådan måde, at alle tvivlsspørgsmål skal afgøres af en voldgiftsdomstol bestående af tre personer, der er valgt på udemokratisk vis. Der er hverken mulighed for offentlig høring eller for at appellere en afgørelse. Ethvert medlemsland har ret til at indsende en officiel klage til denne domstol, hvis det skønner, at et andet medlemsland har brudt WTO-reglerne ved fx uretmæssigt at beskytte sit nationale marked mod konkurrence udefra. Beklageligvis er det i strid med GATS-reglerne at indføre sociale, kulturelle og miljømæssige beskyttelsesforanstaltninger, idet disse ville blive betegnet som 'handelshindringer' og derfor sjældent kan nyde fremme ved voldgiftsdomstolen. Der er i den forbindelse to principper, som ifølge GATS-aftalen er bindende, nemlig princippet om den mest begunstigede handelspartner og ligeretsprincippet, der handler om ligelig behandling på det nationale marked. Ifølge det førstnævnte princip skal ethvert GATS-medlemsland, som giver et andet land favorable vilkår vedrørende import eller eksport af tjenesteydelser, tilbyde samtlige GATS-medlemslande de samme vilkår. Ligeretsprincippet fastsætter, at udenlandske virksomheder, der etablerer sig på et givet lands hjemmemarked, som et minimum skal have samme vilkår som de indenlandske virksomheder. Den eneste undtagelse fra dette princip er offentlige tjenesteydelser, som staten i de enkelte lande udbyder, og som hverken udbydes 'på et kommercielt grundlag eller i konkurrence med en eller flere serviceudbydere'. Dette betyder i praksis, at hvis der findes konkurrerende udbud i et medlemsland, skal hele markedet for offentlige tjenesteydelser åbnes, uden at borgerne i det enkelte land bliver spurgt. Eftersom en tjenesteydelse betragtes som værende i konkurrence, hvis der bare er én 'konkurrerende' privat udbyder, som fx private skoler, hospitaler eller pensionsordninger, vil det være vanskeligt i det moderne samfund at forestille sig en offentlig sektor, der ikke ville være sårbar over for en sådan skævvridning.

Miljøansvar

– ny eksistentiel mening i forbrugersamfundet

af Karsten Bruun Hansen

Den overraskende modvilje til regeringens miljøpolitik kan tyde på, at vi er ved at åbne øjnene for at miljøproblematikken udspringer af vores egne levede liv i forbrugssamfundets behagelige spændetrøje. Det selvom den efterhånden gamle identitetsmodel – en materiel selvrealisering – afspejler sig overalt i vores hverdag.

Den økonomiske rationalitet er blevet den dominerende "normalitet", så det er ikke miljødirektør Lomborg vi skal grine af, men vores egen 'indre Lomborg' som styrer vores tanker og handlinger. Denne kan det-betale-sig-mentalitet er årsagen til at omstillingen mod et bæredygtigt samfund går langsomt. Miljø hensyn står i modsætning til den materielle identitet.

Guds 'død' gav eksistentiel rastløshed
Identitetsmodellen har rødder langt tilbage. I løbet af 1800-tallet opstod ideen om, at den enkelte skulle søge sin egen unikke identitet. Guds 'død' og naturvidenskabens instrumentelle logik skabte et eksistentielt tomrum, som selvrealisering skulle råde bod på. Det kom ikke til at holde stik: Det er vanskeligt at finde mening i tilværelsen, når værdier og betydning kan udskiftes efter forgodtbefindende. Subjektivering medførte i stedet forstærket eksistentiel usikkerhed. Denne eksistentielle rod- og rastløshed ser erhvervslivet som en nærmest uendelig mulighed for at producere identitets-skabende mærkevarer og statussymboler. Konturerne af og mekanismen i forbrugersamfundet bliver hurtigt tydelig: Lønarbejde betyder penge, penge muliggør forbrug og forbrug skaber mere arbejde. Arbejde og forbrug er hinandens forudsætning. Det er blevet omdrejningspunktet i vores dagligdag – med globale

miljøproblemer til følge.

Individualisering har skabt en større grad af personlig frihed, men samtidig medført at det vigtigste i livet er – én selv. Det stemmer godt overens med den liberale ideologi, hvor man skal tilstræbe maksimal egennyttelse. Men den materielle selvrealisering har ikke formået at skabe mening i tilværelsen. Tværtimod har det store omkostninger i form af høje skilsmisse- og selvmordsrater, et rekordstort forbrug af psykopharmaka og et meningsomt liv.

Den økonomiske rationalitet har reduceret os til nærsynede cost-benefit-analytikere: Den 'indre Lomborg' råber straks op, hvis man i Kvickly ser på tre øko-bananer til 19 kr., når man kan få 10 for 20 kr. Så hvisker 'han': "du kan få tre gange så mange, ungerne skal jo ikke spise skrællen, det er nok bare snyd".

Økonomisk rationalitet styrer adfærden

Hvis vores samfund i fremtiden skal være bæredygtigt, må vi gradvist etablere en grundlæggende ny "normalitet", som delvist peger udover den gamle økonomiske. Men det bliver vanskeligt - vi er knap nok blevet klar over i hvor høj grad kortsigtede økonomiske kalkuler styrer vores daglig-

dag. Regeringen siger; "Mest muligt for pengene", lige meget hvad de taler om. Hvorfor? Måske fordi de ved at signalere økonomisk ansvarlighed, skattestop og bedre sygehuse, bevidst appellerer til den enkeltes egennyttelse-tænkning.

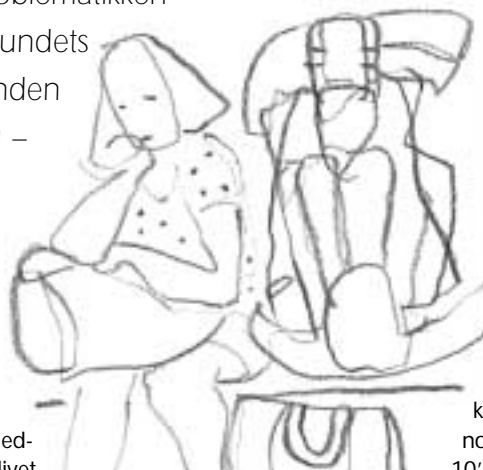
Imidlertid savner den enkelte uegennyttelige værdier og ny eksistentiel mening i hverdagen - og det er miljøsagens store chance. Den kan og skal tilbyde eksistentiel mening, nyt livsindhold og optimisme – netop ved at pege udover selvtægt og maksimal egenvinding. Naturen - miljøet - kan blive en meningskabende dimension, som overskrider den materielle selvoptægt: Hvis man giver en tier mere for en pose Max Havelaar-kaffe, gør man noget meningsfuldt. 10'eren er en dagsløn

for en familie i et u-land, og det vil uundgåeligt bidrage til en mere lige verden.

Økologiprodukter indtænker i højere grad dyrevelfærd, fremtidens drikkevand og vores børns nuværende sundhed – hvad kan være mere meningsfuldt? Problemet er, at det lader vores økonomiske grundperspektiv os ikke tænke. I stedet vælger vi fem poser kaffe for 100 kr., det er det eneste "normale" i egennyttelse-paradigmet.

Find værdigrundlaget i din virkelighed

Miljøansvar har mulighed for at åbne til et mere rigt liv, der peger udover den selvforstærkende økonomiske mentalitet, som vi alle reproducerer hver dag. Miljøsagen skal ikke formidle 'triste' miljøproblemer, men – simpelthen – tilbyde et bedre liv. Det forudsætter dog et gevaldigt opbrud i vores grundlæggende livsperspektiv. Hvis vores kortsigtede økonomiske tankegang bliver mindre dominerende i hverdagen, kan man påbegynde en ny form for "normalitet" – miljøansvar – men først skal vi opdage værdigrundlaget i vores menings-tomme 'virkelighed'.

Annonce

Eurytmiuddannelse Arhus

4 årig og SU godkendt.
Optager nye elever..!
Mulighed for 1 årig forløb.
Henv. 86275503 for brochure / www.eurytmi.dk

Karsten Bruun Hansen F. 1961.

Kulturgeograf, ph.d. fra AAU. Forsvarede i september 2002, ph.d.-projektet: "Miljøproblematikken i et lærings- og identitetsperspektiv". (Se kronik i Pol. d. 06-06-02)

brunlyby@worldonline.dk

LÆS MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Det levende arvesølv

Af Rolf Dorset

De gamle danske husdyrracer var primitive dyr, der langt fra har samme ydeevne som de moderne produktionsdyr. Følgen var, at i takt med at produktionskravene blev skruet op, gled de ud af landbruget. Først langsomt, siden omkring 1960-70 stadig hurtigere, og i dag er de stort set væk

Det gælder alle racer: kvæg, heste, svin, fjerkræ, geder, får - hvor det førhen var dyr af gammel dansk afstamning, som fyldte staldene, er det i dag dyr, som i langt overvejende grad er af udenlandsk afstamning.

Hvis vi skal redde de få rester, der endnu findes takket være en håndfuld private avlere, er det sidste udkald, for dersom

antallet af oprindelige dyr falder yderligere, vil det blive overordentlig vanskeligt at føre racerne videre på grund af indavlsproblemer.

Værdifulde egenskaber

Når det nu er en kendsgerning, at de gamle dyrs produktivitet er så meget ringere end de modernes, hvorfor så ikke bare

lade dem uddø, alt har jo sin tid?

Svaret er: fordi disse gamle racer har kvaliteter, som de moderne har sat til.

Disse racer har gennem århundreder tilpasset sig de danske biotoper og vejrlig, og da de samtidig er blevet holdt i deres rene, oprindelige former, er de bærere af egenskaber, som de moderne produktionsdyr, som alle er ekstremt specialiserede, har mistet. Dertil kommer, at det ved mange undersøgelser er blevet påvist, at de både udnytter føden langt bedre, og at deres produkter, f.eks. mælken, er betydelig mere næringsrige og fordøjelige. For slet ikke at tale om smagen.

I disse år er det kvaliteter, som ikke vurderes højt i landbruget, der har siddet og sidder alle advarsler i form af epidemier, nye sygdomme, tidlig dødelighed og lav fødevarekvalitet overhørig. Men dette kan hurtigt ændre sig,

enten fordi de moderne, langt mindre vitale racer bryder sammen, eller fordi fødevarekvaliteten ikke får den høje prioritering, den bør have. I så fald er de gamle racer det eneste sted, man kan hente de oprindelige robuste gener. Gener, der er forsvundet, er forsvundet for altid.

En levende genbank

Disse oversete dyr udgør derfor en genreserve, der kan vise sig af afgørende betydning, ikke kun i lokalområdet, men på globalt plan, hvilket også FN har indset og derfor opfordret medlemslandene til at værne om de gamle husdyrracer, som også på verdensplan er på vej mod udryddelse.

Foreningen Gamle Danske Husdyrracer har det dobbelte formål dels at informere om de gamle dyrs historie og egenskaber dels at bidrage til deres overlevelse. Dette sidste er for øjeblikket ret uoverskueligt, idet det statslige bidrag til bevaringsarbejdet i år er blevet udsat for en så sønderlemmende kritik i en internationalt udarbejdet evalueringsrapport, at ingen aner, hvordan rammerne om bevaringsarbejdet vil blive. De, der skulle være interesserede i at støtte sagen, gør det derfor bedst ved at sende et beløb til foreningen (Giro-nummer: 000-1074), hvorefter foreningen vil formidle pengene til de mest betrængte avlere.

Rolf Dorset Odense. F. 1938.

Cand.mag. Kulturredaktør på Aalborg Stiftstidende 1968-74, dramaturg og instruktør på Aalborg Teater og Danmarks Radio 1975-79. Freelance forfatter og instruktør 1980-83. Journalist og redaktionschef på Fyens Stiftstidende 1983-2000. Arbejder pt. som freelancejournalist og foredragsholder. Fik i foråret 93 tildelt årets publicistpris.

LÆS MERE

www.gamle-husdyrracer.dk
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Gorm Benzou (tv) fra Foreningen Gamle Danske Husdyrracer modtager Merkurs Pionerpris på kr. 10.000 af best.fmd., Morten Gunge.

Annonce

Genmodificerede organismer (GMO)

-fremtidens velsignelse eller mareridt?

Bioteknologiens skjulte rødder

Seminar med Trond Skaftnesmo

Norsk biolog, filosof og forfatter til "Frihedens biologi"

fredag d. 7. og lørdag d. 8. marts 2003

på Rudolf Steiner-skolen i Odense, Lindvedvej 64, 5260 Odense S

Pris:

Hele seminarit kr. 300,-

Studerende kr. 200,-

Mulighed for at deltage

i enkelte foredrag.

Tilmelding senest 20. februar 2003

(begrænset deltager antal)

til Rudolf Steiner-skolen i Odense,

tlf. 65957004, tlf. 65973050 eller

e-mail: biodynamisk@mail.tele.dk

Rekvirer program.

I de første to afsnit behandlede forfatteren spørgsmålet om hvorvidt det overhovedet er muligt for mennesket at styre den økonomiske proces, hvad intet i øjeblikket tyder på. Og hvis vi alligevel sætter os for bevidst at omgås penge til gavn for menneskets udvikling, hvordan skal bankvirksomhed så se ud? En ny menneskelig bank adskiller sig ikke kun ved indholdet af sine aktiviteter med ved det meto- diske og ved at medvirke til at skabe menneskelige vilkår efter menneskelig målestok. I denne sidste del af artiklen handler det om at nå til forståelse af begrebet penge og håndtering af magten, der følger med pengene.

Penge er et specielt stof

(3. del)

Af Rolf Kerler

Dermed er jeg nået frem til det næste emne: "Penge", et stof, der er ret vanskeligt at håndtere. Det forsøges jo igen og igen at forstå bankarbejde som en slags social kunst. Hver kunst har sin stoflighed, som den ændrer på. Og penge kunne man jo se som en sådan slags stof. Dette stof er blevet usynligt i løbet af menneskehedens historie. Først ret sent i historien blev det klart, at det slet ikke er vigtigt med stofligheden, med pengenes materielle substans, eller næsten ikke er vigtigt, skulle jeg måske sige lidt mere forsigtigt. Man må stille sig selv følgende spørgsmål: Er det alligevel nødvendigt med lidt silicium? Man kan til tider få det indtryk, at penge er som elektricitet, som en spænding, måske slet ikke på et niveau, der kan registreres af sanserne, men på et substantielt niveau.

Forståelse for penge

Selvfølger man af og til på grænser, når det drejer sig om forståelsen af, hvad penge er.

Den manglende forståelse er den ene vanskelighed. Den anden er spørgsmålet om magten over dette stof. En "ekspert" skrev i det tyske tidsskrift "Der Spiegel" helt åbent om det: "Penge er et vildt dyr, der skal tæmmes", men han vidste ikke, hvordan man gør det og hvem der kan gøre det. Er det bankfolk, eller hvem er det?

Hvordan håndterer vi disse problemer inden for en antroposofisk bankimpuls? Man kan jo ikke vente, til alle spørgsmål er afklarede. Vi skal alligevel, så godt vi nu kan, håndtere dette vanskelige element, skabe det. Det kan jo også være at svarene på disse spørgsmål først kommer undervejs, måske når det mislykkes.

I vore bankinitiativer drejer det sig jo ikke om at virkeliggøre bank- og penge-teorier. Starten på denne impuls, i det omfang jeg har været med til den, stod altid i forbindelse med konkrete mennesker og deres problemer. På dette grundlag opstod først opgaverne og derefter løsningerne på dem. I Tyskland startede dette i forbindelse med Gemeinnützige Treuhandstelle i Bochum.

I Bochum var der mennesker, der henvendte sig til W.-E. Barkhoff i hans egen- skab af skatterådgiver og spurgte om muligheder for at spare skat på deres til-

tider høje overskud og hvordan man der- efter kunne investere de penge, der blev sparet, så der skulle betales så lidt skat som muligt. Man søgte dengang blandt andet efter afskrivningsmodeller og lignen- de. W.-E. Barkhoff sagde rent ud, hvad han tænkte: "Den bedste måde at spare skat på er at forære pengene væk til et fornuftigt formål". Det overbeviste alligevel mange. Og den næstbedste eller måske lige så væsentlige løsning var fra første færd at bruge overskuddene på en anden måde, så de ikke til sidst havnede i den private indkomst.

Magtdeling - i samtale med mennesker

På denne måde startede Treuhandstelle som en del af en udvidet bankvirksomhed på forsøgsbasis. Det hele var nemlig integreret i en slags beredvillighed til at give ud fra en hjælpende indstilling. Jeg anser denne baggrund for vigtig. Det har aldrig drejet sig om "selve pengenes væsen", men om konkrete mennesker med deres pengeproblemer - enten med for mange eller for få penge. Ofte stod det ved sam- talens start ikke klart, om den, der ville gøre noget godt, ville yde et lån eller give en gave. Treuhandstelle var fra starten en "blandet landhandel". Og det gav mulig- hed for at lære at skelne, at opdage grænser, til tider at føle, når lån og kredit alligevel bliver til køb, eller gaven falder tilbage til en form for lån eller endda køb osv. osv. I hvert fald syntes det at være en fordel ikke at have adskilte, specifikke inve- steringsprogrammer, men at få en sådan dialog i gang med menneskene, at man får diskuteret mangt og meget og kan udforme ting, som tidligere slet ikke var til at overskue.

Menneskelige mål

I en årrække i starten, hvor Gemeinschafts- bank var mindre, havde vi en maksimal kreditramme pr. låner på 200.000 DM - en frivillig grænse. Vi fastsatte selv kreditram- men under synspunktet "små lån i stedet for store lån". Et stort lån kan på en prak- tisk måde opstå ved, at mange mennesker associerer deres lån med hinanden. Hvad vi i dag over hele verden oplever af kæm- pefinansieringer overstiger den menneske- lige fatteevne, og det er ikke til at overskue,

hvor koncentrationstendensen inden for bankverdenen vil føre hen. Det kunne være et bidrag fra et antroposofisk bank- væsen at udvikle synspunkter for menne- skelige mål i lånebranchen og også at introducere dem i den offentlige debat. Altså at man skal tænke over, om der fin- des sådanne mål eller ej. Og hvis de fin- des, hvor befinder de sig?

Motivet for dette mål er for mig fra star- ten af forbundet med den antroposofiske bankimpuls. Efter at "Andrea Doria" var gået ned den 25. juli 1956, blev tabet på flere milliarder opfanget af risikosprednin- gen. Ved en slags forstøvning blev risikoen fordelt således, at ingen af de involverede forsikringsselskaber skulle betale mere end ti tusind dollar. Lige siden har det fascine- ret mig, at man kan udvikle sådanne me- toder. Det forekommer mig, at vi selv vil komme i pengenes vold, hvis vi ikke arbej- der intensivt, konkret, frivilligt og bevidst videre med at fordele den risiko, kapital og magt, der utvivlsomt er forbundet med penge og banker, ud blandt dem af os, der vil deltage på en basis af fælles tillid.

En vej til fri samfundsdannelse

"Hvorfor laver I ikke bare en investerings- forening for etiske opgaver? Det er meget nemmere end en bank, end et andelssel- skab med andelshavere og ledelse, med love for kreditvæsen og streng overvåg- ning." Spørger man på den måde, har man ikke forstået, hvad det drejer sig om. Det drejer sig nemlig ikke i første række om pengene, om investering, men om samfundsdannelse. Det drejer sig om kon- kret samarbejde mellem mennesker. Banken

Rolf Kerler F. 1941 i Bietigheim.

Studerede efter endt bankuddannelse økonomi og socialvidenskab i Mann- heim og München. Siden 1968 aktiv medvirkende til dannelsen af GLS Gemeinschaftsbank, Bochum hvor han blev direktør. Medlem af bestyrelsen for det almene antroposofiske Selskab i Dornach i 1988 som økonomiansvarlig.

LES MERE

www.gemeinschaftsbank.de
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

er en vej til denne samfundsdannelse. Det drejer sig - efter min mening - heller ikke primært om indhold såsom miljøbeskyttelse eller naturfredning eller om realisering af pædagogiske koncepter eller om etiske anlæg eller alternativer til noget, vi kender i forvejen. Sådanne koncepter og alternativer kan slå fejl, men menneskene arbejder videre.

Vi bør ikke lægge os fast eller lade os cementere som en "økologisk" bank eller en "pædagogisk" bank eller en "alternativ" bank, men se os selv som en bank med mennesker og for mennesker. Der defineres i dag alt for mange mål, der iværksættes til egne formål.

Vi kan arbejde for en mere menneskelig verden, hvis vi appellerer til fremtiden og mulighederne og aktiverer kræfterne i de mennesker, som vi samarbejder med. Det drejer sig altså inden for dette bankvæsen om menneskelig udvikling. Dette forudsætter, at vi i det hele taget forstår mennesket som et udviklingsvæsen. I hvert projekt, der skal finansieres, om det sker gennem banker eller forvaltningsinstitutioner, står for mig dette perspektiv på førstepladsen: at befri sig i det mindste gradvist for ufrihed og afhængighed af fremmede, for økonomisk afhængighed, for juridisk afhængighed, for åndelig afhængighed, ikke kun for åndelige autoriteter og førerskikkelser af enhver art, men også for de tilegnede ideer, som man ikke er sig bevidst, at man er i besiddelse af.

Vi kan eller bør forstå de finansieringsteknikker, vi har udviklet eller skal til at udvikle, på en sådan måde, at de hjælper mennesker, hvad enten det er folk med indlån eller låntagere, til at befri sig - i hvert fald en lille smule - for fremmed formynderi og nærme sig deres almindelige menneskelige væsen, deres udviklingsvæsen. Jeg udvikler mig jo ikke blot ved, at jeg selv gør noget, begår fejl og så videre, men også, ved at jeg går lidt videre, idet jeg hjælper andre. Jeg kan ved hjælp af banken fremme begge sider af mit dobbelte væsen, der jo består af både sociale og antisociale drifter.

Måske har vi i det 20. århundrede alligevel lært noget om menneskets væsen: At mennesket er ufuldkommet, sårbart, angribeligt, at det har behov for beskyttelse, men at det også er fuldt af muligheder, og at det har brug for banker, hvor der arbejder mennesker, som forstår dette og som netop bruger "pengene", dette magtmiddel, der slet ikke forekommer menneskeligt, til beskyttelse og udvikling af dette væsen.

*Oversat fra tysk af Karin Ballermann, DK
Fra "Was hat Geld mit mir zu tun?", Rolf Kerler,
Verlag am Goetheanum, ISBN 3-7235-1102-3
Foredrag holdt ved det internationale antroposofiske bankstævne i 2000*

Lev og lad leve

Af Lønne Votborg

Dansk Vegetar Forening er en gammel forening fra 1896 for folk med trang til det grønne. Blandt grundene til at leve helt eller delvist vegetarisk er følgende:

Sundhedsmæssige årsager (for at forebygge eller evt. helbrede sygdom),

Dyrevelfærd (fordi man ikke synes, dyrene behandles godt i det industrialiserede landbrug),

Etiske grunde (fordi man ikke kan nænne at slå dyr ihjel eller være medvirkende årsag til, at andre slår dem ihjel),

Solidaritet med dem, der sulter (fordi der ville være mad nok til alle på denne jordklode, såfremt alle levede vegetarisk/vegansk) og endelig

Miljømæssige årsager (fordi produktion af animalske levnedsmidler forbruger relativt store mængder energi og vand).

Historisk

Den første formand for Dansk vegetar Forening var dr. Michael Larsen, børnelæge og kommunelæge. I 1907 fik foreningen sit eget medlemsblad kaldet Solblink og der blev taget mange initiativer for at fremme den vegetariske sag. Størhedsperioden for foreningen lå i begyndelsen af 1920'erne hvor der er 1230 medlemmer. Siden da har mange ting ændret sig. Foreningen har oplevet en vis ustabilitet, der dog aldrig har betydet at foreningen måtte lukke. Heldigvis for det!

Aktuelt

Netop i disse år er der flere og flere mennesker der får en større interesse for hvad de spiser. For dem der vælger at leve vegetarisk er foreningen en kilde til megen god information og spændende oplevelser. Medlemsbladet bliver nu udgivet på 93. årgang under titlen "Vegetaren". Bladets

indhold er bredt og varieret. Det indeholder alt fra artikler om økologi, kost og sundhed til boganmeldelser, beretninger fra vegetarer og opskrifter på grønne retter. Det er målet at bladet må være spændende læsestof for alle og enhver med interesse for det grønne.

Kommende aktiviteter

Blandt vores kommende aktiviteter er der "Grønt i Aalborg" - et aftenarrangement (se annoncen) hvor alle med interesse for det grønne er hjertelig velkomne.

Arrangement er skabt på tværs af Dansk Vegetar Forening (DVF), Butik Papaya, Grønne Familier og VEMA (Aalborgs vegetariske madklub).

I løbet af aftenen vil der blive fortalt om de forskellige foreninger. Der vil også være muligheder for at købe spændende bæredygtige produkter fra Butik Papaya, der tilbyder mange gode ting til køkkenet og hjemmet. Økologisk landmand Mette Tolstrup Sørensen fra Jerslev vil fortælle lidt om sit landbrug, økologi og sine økologiske grøntsagskasser der fås på abonnement. Der vil også være økologiske grøntsager og andet at købe.

Lønne Votborg Aalborg. F. 1977.

Uddannet bibliotekar med speciale i kulturformidling. Underviser i grøn madlavning. Foredragsholder om "Kulturen og det gode børneliv". Initiativtager til Aalborg vegetariske madklub VEMA. Desuden medlem af Butik Papaya (Fair trade) og Grønne Familier. dennisroar@mail.tele.dk eller lv@indbakke.dk.

LÆS MERE

www.vegetarforening.dk
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Annonce

Grønt i Aalborg

Fredag den 17. januar 2003 kl. 18.30 er der vegetarisk fællesspisning i Kanalhuset på Damstræde i Aalborg Øst med efterfølgende præsentation af de medvirkende aktører.

Alle med interesse for det grønne er hjertelig velkomne.

Bag arrangement står Dansk Vegetar Forening (DVF), Butik Papaya, Grønne Familier og VEMA (Aalborgs vegetariske madklub).

Deltagelse i spisningen koster kr. 50 for voksne og kr. 25 for børn under 12 år.

Betaling sker i forbindelse med arrangementet.

Bindende tilmelding inden den 7. januar til lv@indbakke.dk eller pr. telefon 98159023 til arrangementets koordinator Lønne Votborg (DVF).

Nytt fra Cultura

Åpningstid i jule- og nyttårs- helgen.

Julaften er banken stengt.
Fredag 27.12 og mandag 30.12 er
åpningstiden 0900-1500.
Nyttårsaften er åpningstiden 0900-1200.

Artikkel om "Bank og etikk"

Vi har fått trykket opp en del eksemplarer av Svein Berglunds artikkel "Bank og etikk, rapport fra en finansiell forsøksvirksomhet med en allmennmenneskelig profil". Dette er et særtrykk fra Makt og avmakt, Nansenskolens skriftserie nr. 2/2001-2002. Interesserte kan få artikkelen tilsendt ved henvendelse til Cultura Bank 22 99 51 99.

Cultura gavefond

Cultura Bank tok i høst initiativet til å etablere en stiftelse med navn "Cultura Gavefond". Gavefondet skal ta i mot gaver og frie midler, som kan gis videre til initiativ og prosjekter som har behov for støtte. Dermed består "Cultura-familien" av tre organer som hver for seg eller i samarbeid kan hjelpe til med å finansiere viktige tiltak: Cultura Bank – Cultura Garantifond og Cultura gavefond.

Cultura på Alternativmessen

Cultura deltok i november i år på den store alternativmessen i Oslo, i forbindelse med en felles presentasjon av "Antroposofiens bidrag til det sivile samfunn". Det var gledelig å merke at mange av de besøkende på standen kjente til Cultura fra før. Svein Berglund bidro med foredraget "Penger kan temmes".

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig fastsatt abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk giroen "Pengevirke 2003".

Nyt fra Merkur

Merkur indgår samarbejde med totalkredit

Merkur kan nu formidle realkreditlån i private ejerboliger og fritidshuse.

Gennem årene har kunderne gentagne gange spurt os, om Merkur havde mulighed for at yde realkreditlån i deres boliger. Det er nu blevet muligt gennem et samarbejde med Danmarks mest succesrige realkreditinstitut, Totalkredit, der ejes af en lang række regionale og lokale pengeinstitutter, heriblandt nu også Merkur.

Totalkredit tilbyder såvel fastrente lån med lang løbetid (10,15,20 eller 30 år) og rentetilpasningslån ("flexlån") i forskellige varianter, hvor der sker en tilpasning af renten hvert år eller med andre intervaller. Totalkredit tilbyder desuden det populære "BoligXlån", som er et rentetilpasningslån med loft over, hvor meget renten kan stige ved rentetilpasningen.

Totalkredit arbejder decentralt, dvs. al sagsbehandling foregår i pengeinstituttet, som også sørger for vurdering af ejendommen, udfærdigelse af dokumenter osv. Som kunde i Merkur skal du derfor blot henvende dig til din sædvanlige kunderådgiver, hvis du ønsker at optage et realkreditlån i din bolig, eller ønsker at omlægge eksisterende realkreditlån. Det samme gælder, hvis du ønsker at købe ny bolig og skal have denne finansieret – nu kan Merkur tilbyde en totalløsning, hvor økonomien gennemregnes og finansieringen sammensættes efter dit behov.

Totalkredit har én af markedets absolut billigste bidragsseter: 0,50% ved belåning op til 80% af ejendommens værdi og 0,30% ved belåning op til 40% af ejendommens værdi. Det kan derfor som oftest betale sig at få et tilbud fra Totalkredit, uanset om ejendomsrådgiveren i sin salgsopstilling lægger op til en anden finansiering. Det samme gælder ved låneomlægning.

Lige nu er renten rekordlav, både på lange lån med fast rente og rentetilpasningslån. Lad derfor Merkur vurdere din boligfinansiering og lad os beregne, hvad Totalkredit kan tilbyde dig.

Samarbejdet med Totalkredit betyder ikke, at Merkur binder flere penge i private låneformål, da Totalkreditlånene finansieres ved salg af obligationer i markedet.

Samarbejdet med Totalkredit er en del af en partnerstrategi, som bl.a. gav sig udslag i, at Merkur i 2001 blev medejer af DLR Kredit, der yder realkreditlån til vore økologiske landbrugskunder, samt til udlejningsejendomme.

Samarbejdet med Totalkredit er en del af en partnerstrategi, som bl.a. gav sig udslag i, at Merkur i 2001 blev medejer af DLR Kredit, der yder realkreditlån til vore økologiske landbrugskunder, samt til udlejningsejendomme.

Pensionsopsparing

Det er tid at tænke på indskud på pensionsopsparing for 2002. De politiske signaler er ganske klare: En større og større del af vor pension skal komme fra egen opsparing.

Merkur tilbyder både kapitalpension og ratepension til konkurrencedygtige satser.

En kapitalpension er kendetegnet ved, at der årligt kan indskydes op til et maksimumsbeløb (for 2002: 37.600 kr.) og at hele pensionsordningen udbetales på én gang på et valgfrit tidspunkt mellem det 60. og det 70. år og med en éngangsafgift til staten på 40%.

Indskud på kapitalpension fratrækkes i den skattepligtige indkomst, dog gives der ikke fradrag i topskatten – betaler man topskat, bør ratepension derfor overvejes.

En ratepension er kendetegnet ved, at der kan indskydes ubegrænset og at pensionen udbetales i rater over 10-20 år.

Indskud fratrækkes i den skattepligtige indkomst, herunder også topskatten og kan derfor få en skatteværdi på op til næsten 60%. De ratevise udbetalinger beskattes

NY AFDELINGS DIREKTØR I MERKUR, AALBORG

Alle 3 afdelinger af Merkur har nu en afdelingsdirektør

Pr. 01.12.2002 er Asbjørn Andersen tiltrådt som afdelingsdirektør i Merkurs Aalborg afdeling. Dermed har alle Merkurs afdelinger hver sin afdelingsdirektør, som varetager afdelingernes daglige drift og kontakten til kunderne. De 3 afdelingsdirektører og direktør Lars Pehrson koordinerer Merkurs virksomhed og deler de forskellige generelle ledelsesopgaver mellem sig.

Asbjørn Andersen er 43 år og kommer fra en stilling i Nordea. Han har lang erfaring med arbejde i kredit- og erhvervsafdelinger. Asbjørn har desuden et økologisk hobbylandbrug og et mangeårigt engagement i socialt arbejde.

som almindelig indkomst, men da indtægten ved udbetalingen oftest vil være lavere end ved indbetalingen, vil udbetalingen reelt blive beskattet lavere end den indtægt, opsparingen i sin tid blev fratrukket i. Indskud aftalt over en 10 årig periode kan fratrækkes fuldt ud i indskudsåret, eensangsindskud fordeles over 10 år, dog kan der altid foretages et såkaldt opfyldningsfradrag (i 2002: 37.600 kr.).

Der kan tilknyttes forskellige former for forsikring til din pensionsopsparing i Merkur, både ved dødsfald, invaliditet og tab af erhvervssevne.

En del af pensionsopsparingen kan med fordel placeres i B-andele i Merkur, se andetsteds i bladet.

Kontakt din afdeling af Merkur og lad os se på, hvilken opsparingsordning, vi kan sammensætte for dig.

Andele i Merkur – en fornuftig investering

Merkurs B-andele er eet af markedets mest stabile værdipapirer.

Merkur er vokset ca. 20% årligt i de seneste år, og alt tyder på en fortsat voksende interesse for bæredygtig bankvirksomhed. En så stor interesse for Merkur kræver imidlertid, at vi øger vort kapitalgrundlag – og det gør samtidig Merkur til en interessant virksomhed at investere i.

Vi vil gerne indbyde dig til at tage del i kapitaludvidelsen.

Hver gang der indskydes 1.000 kr andelskapital, skabes der grundlag for udlån af 12.000 kr - dermed er Merkurs andele en af de mest effektive måder, hvorpå du kan fremme en ansvarlig samfundsudvikling.

Andelskapital kan være et godt alternativ som placering af en del af ens opsparing. Beskatning af afkastet er efter 3 år lempeligere end beskatning af renter, og det er let at sælge andelene igen, hvis pengene skal frigøres til andre formål.

I 2000 gav B-andelene et afkast på 5,25% og i 2001 på 6,00%. Dermed har Merkurs B-andele faktisk været ét af de mest stabile værdipapirer i en periode, hvor aktiebørserne verden over har været præget af tildels meget store kursfald.

Op til 20% af indeståendet på en kapital-, rate- eller selvpensionsordning kan placeres i andele i Merkur. Dog kan man altid placere andele for et beløb op til 37.600 kr. Afkastet af Merkurs B-andele beskattes indenfor pensionsordningen med 15% ligesom andre former for afkast eller renter.

B-andele kan derfor være et interessant element at tilføje pensionsopsparingen

Andele er et værdipapir og IKKE indlån. Derfor er andelskapital ikke omfattet af Indskydgarantien. Tilliden til andelsbeviserne skal baseres på Merkurs erfaring gen-

nem 20 år, vor forsigtige forretningspolitik, vore resultater indtil nu og spredningen af udlånet på mange hundrede forskellige projekter.

Du kan rekvirere et fuldstændigt prospekt i din afdeling af Merkur, ligesom du kan finde yderligere oplysninger på www.merkurbank.dk

Kursen på Merkurs B-andele er fastsat til 118,75 til og med 20.01.2003. Derefter fastsættes en ny kurs.

Du er naturligvis også velkommen til at kontakte din sædvanlige kunderådgiver.

Gavekort

Der er mange kunder der ønsker at give en gavecheck og det har ofte været et ønske, at Merkur også havde et gavekort, der kunne gives sammen med checken. Nu har vi fået trykt to forskellige gavekort illustreret af kunstneren Grete Ziegler. Checken koster som hidtil 20 kr. at fremstille. Kortet koster 10 kr.

Annonce

Bolig til kreativt Menneske

Fra d. 1.1.03 udlejs bolig 1. sal – ca. 70m² + fri have og værksted. Husleje 3.000 kr. incl. forbrug.

Fra ca. 1.6.03 er 90 m² bolig til leje i stuen i samme hus med mulighed for værksteds- og havebrug. Husleje 3.600 kr. incl. forbrug.

Beliggende i Løkken-Vrå kommune.

Henv. til Digter & Billedhugger
Bjarne P. Ejaas
Vollerupvej 83, Em
9760 Vrå
Tlf. 98 98 00 88

20 års jubilæum og ny pionerpris

Den 10. oktober fejrede Merkur sit 20 års jubilæum med åbent hus i de tre afdelinger. Ved samme lejlighed blev Pionerprisen uddelt for første gang.

Prisen blev delt mellem to pioner-projekter: Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi, Ydby ved Hurup, Thy (se side 26) og Foreningen Gamle Danske Husdyracer (se side 21).

Fra jubilæumsfesterne

Hvordan har Folkecenteret klaret skærene?

Af Preben Maegaard

Finansloven for 2002 var et chok for alle, der forskede og udviklede indenfor vedvarende energi. Den 11. januar kunne vi i dagbladene og på økonomiministeriets hjemmeside se, at på finansloven for 2002 ville med tilbagevirkende kraft den bevilling ikke optræde, som vi ellers havde modtaget i 20 år. I 2001 var basisbevillingen blevet pristalsreguleret til 8 millioner kroner om året. Dertil kommer projekter for nogle millioner om året, men dem kan man ikke basere driften på.

20 års indsats afvikles

Vi fik ingen meddelelser i øvrigt fra regeringen. Derimod skrev nogle folketingsmedlemmer til os, forklarede situationen, sagde, vi havde gjort det godt og ønskede os ellers held og lykke fremover. Heldigvis var Energistyrelsen samarbejdsparat omkring et afviklingstilskud, så at vi her i 2002 har kunnet klare vore forpligtelser overfor de ansatte og forretningsforbindelser uden at gå konkurs. Pr. 1. august er situationen, at vi har 4-5 ansatte imod tidligere 20. Det har været en særdeles beklagelig proces at skulle sige farvel til meget erfarne medarbejdere med op til 17 års anciennitet.

Dersom vi er meget påpasselige, skulle vi kunne undgå lukning det næste halve år. Vi lever delvist af et lån, som blev optaget forrige år i forbindelse med en omprioritering. Dermed er vi i samme situation som mange andre mindre enheder, der eksisterede indenfor det statslige, Udviklingsprogrammet for Vedvarende Energi, UVE's rammer. Næsten alle er enten bukket under eller kører for laveste blus.

På sin vis kunne vi godt stille om til et andet økonomisk grundlag, men den slags tager erfaringsmæssigt 3-4 år. Det alvorlig-

ste problem er, at vi har måttet sige farvel til de medarbejdere, der skulle være det vigtigste aktiv for et nyt forretningsgrundlag. En særdeles positiv officiel evaluering af os fra december 2001 er ikke til ret megen hjælp i den aktuelle situation.

Viden nok!

Regeringen mener, at "kendskabet til vedvarende energi er tilstrækkeligt"; men sådan møder vi ikke virkeligheden. Behovet for viden indenfor vedvarende energi er enormt. Vi modtager dagligt henvendelser fra erhvervslivet, medieerne, skolerne, ja, og også politikere, som ønsker vores hjælp og inddragelse i alt muligt indenfor bæredygtige løsninger. Vi kan tydeligt mærke, at behovet for viden og information er uformindsket stort, og at der er få steder at henvende sig.

Vi får tillige talrige henvendelser fra udlandet. Også fra medieerne. Således har BBC TV, det russiske statsfjernsyn, det spanske TV Catalan og Radio France hver især opholdt sig hos os i nogle dage for at lave optagelser. Endvidere bliver vi ofte inviteret til udlandet for at komme med indlæg.

Et foregangsland

Det er vi naturligvis glade for, herunder at vi kan få lejlighed til at vise omverdenen, hvor langt vi er kommet med VE i Danmark. Man vil også høre om den aktuelle situation, som man står helt uforstående overfor, fordi Danmark netop var blevet kendt som landet, der på samme tid stillede om til vedvarende energi og skabte en ny industriel sektor med alle de økonomiske fordele, som det giver.

Det er samtidig et problem for os med de mange henvendelser, for langt det meste kan man ikke tage penge for og langt fra, de reelle omkostninger. Så når vi opfylder et samfundsmæssigt behov for viden, inspiration og kommentarer, så bliver det reelt betalt ud af vores resterende ressourcer og er ren altruisme. Det er naturligvis ikke en holdbar situation.

10.000 besøgende årligt

Vi har kontakt til brede kredse, herunder ungdommen, som er voldsomt frustreret og uforstående overfor regeringens slagting af en sektor, de mener, mere end noget tilhører fremtiden. Op til 10.000 besøger os om året for at hente oplysninger om det helt nye indenfor bølgekraft, planteolie og brint til transportformål, om bygningsintegrerede solceller foruden de mange allerede kendte VE-teknologier.

Preben Maegaard modtager her Merkurs pionerpris på 10.000 kr. af direktør i Merkur, Lars Pehrson.

Preben Maegaard forstander på Nordvestjysk Folkecenter, vicepræsident for EUROSOLLAR, Den Europæiske Forening for Vedvarende Energi.

LÆS MERE

www.folkecenter.dk
www.eurosolar.org
www.windea.org
www.merkurbank.dk/pengevirke
www.cultura.no/pengevirke

Men i 2002 har vi måttet si nei til mange studiegrupper, fordi vi ikke har kapasitet hertil. Bygninger og forsøgsanlæg skal jo holdes i ordentlig stand, og det koster langt mere, end vi kan opkræve i honorar.

Tak for MERKUR-PRISEN

I denne meget beklagelige situation har det været en stor opmuntring at modtage MERKUR's pionerpris. Ikke bare pengene er vigtige; symbolværdien tæller endnu mere, for prisen er et signal til omverdenen om, at vedvarende energi har en almen betydning.

Vi er på Folkecenteret naturligvis taknemmelige for at have kunnet arbejde med fremtidens energiformer i så mange år, hvorved vi har øvet et bidrag til vores fælles fremtid, som prisen er en påskønnelse af. Det har været interessant og samtidig et privilegium. Men tingene sker ikke af sig selv. Kigger vi bare nogle få årtier ind i fremtiden, vil det være nødvendigt, at nogle fortsat går foran og udforsker nye teknologiske løsninger og ikke mindst stra-

teger for en omstilling, så vi kan undgå den fælde, som afhængigheden af de fossile brændsler i løbet af få årtier ellers vil fange os i.

Vi vil gøre alt, hvad der er menneskeligt muligt for at være med til at videreføre det nødvendige arbejde for en bæredygtig udvikling i den ånd, hvori MERKUR-pri-

sen er blevet tildelt os. Og så tror og håber vi, at der findes kræfter i samfundet, der erkender, at det er en fælles opgave at føre ikke blot Danmark men det globale samfund ind i en fremtid, hvor økologi, genbrug og vedvarende energi kommer til at udgøre grundlaget for den materielle side af vores tilværelse.

Fakta

Folkecenterets mission og opgaver

Gennem forskning og udvikling skaber Folkecenteret innovation indenfor vedvarende energiteknologier. I samarbejde med målgruppen, de mindre og mellemstore virksomheder, udvikler staben af ingeniører og biologer nye miljørelaterede produkter med stort vidensindhold. Opbygning af viden foregår gennem forsøg, teknologioverførsel og samarbejde med brugerne, hvilket resulterer i prototyper, demonstrationsanlæg og dokumentation indenfor førkommercielle teknologier såsom bølgekraft, bygningsintegrerede solceller samt planteolie og brint til transport. En række eksperimentelle bygninger og talrige forsøgsanlæg illustrerer forskningens karakter. Folkecenterets afdeling i Afrika gennemfører programmer indenfor vedvarende energi. Viden og resultater udveksles igennem et omfattende internationalt netværk og formidles til interesserede brugere i form af besøgsvirksomhed, studieophold og publikationer. Aktiviteterne bringer Folkecenteret i hyppig kontakt med myndigheder, politikere og medier.

En bankpioner... Fortsat fra side 10

påta oss betalingsformidling. Dette pågikk noen år og ble så avsluttet etter initiativ fra posten. Med etablering av Cultura som sparebank gikk vi aktivt og målbevisst inn i betalingsformidlingstjenestene, som fremdeles er under utvikling. Så sent som i år fikk vi på plass kortet. Utviklingen har altså gått fra gavepenger til sparepenger til brukspenger, men i et langsommere tempo enn vi hadde forestilt oss.

Samarbeidspartnere

Vi har hatt flere samarbeidspartnere underveis. Steinerskolene prøvde seg med egen finansieringsfunksjon "Låne- og garantiforbundet", som skulle gi lån og garantier for skolene. Oppgaven viste seg å bli for omfattende å administrere, så de kom til Cultura rundt 1990 og spurte om vi kunne overta låne- og garantiforbundet, som var bygget opp med gaver fra skolene. Så kom Norgesfondet, et låne- og sporelag som var sprunget ut av Framtiden i våre hender. En tredje samarbeidspartner var "Fondet for frie initiativer", som var et forsøk på å omforme gavepenger til billige lån. Det lever videre som Cultura garantifond i dag. Etter hvert har behovet vært tilstede for å etablere et gavefond, og Cultura gavefond ble derfor etablert i år.

En spirituell dimensjon

Som din medarbeider har jeg ofte vært imponert av hvordan du kan skjære gjenn-

om uvesentligheter og klarer å trenge inn til kjernen i en sak. Hvordan gjør du det?

Jeg ser på hvert menneske som en individualitet med en åndelig kerne. Historien beveges av mennesker og menneskemøter, hvor dette åndelige potensialet blir virksomt. Både historien og livet beveger seg ved inspirative innslag som mennesket står for. Når jeg skal vurdere en konkret sak prøver jeg å se hva det er som er åndelig virksomt i en situasjon, og hva er de dype-religgende motivene for personene. Dette kommer til nytte i det daglige arbeidet, for eksempel i møtet med lånsøkere.

Cultura om 10 år

Hva tror du om Culturas videre utvikling, for eksempel 10 år frem i tiden?

Jeg ser for meg at vi kommer til å etablere avdelingskontorer på vestlandet og i Trøndelag. Helt fra gamle tider var jo Norge tredelt, med Eidsivating, Gulating og Frostating. Vi er ikke en ordentlig riksbank før vi har representasjon i alle tre områder. Men da vil nok de som bor nord for Trondheim føle seg tilsidesatt, så vi burde kanskje ha et kontor i Tromsø også.

Det at vi blir større vil i seg selv åpne nye muligheter. Vi arbeider mye med å endre holdninger og gi impulser til enkeltmennesker og virksomheter, men i dag har vi liten eller ingen påvirkning på det politiske plan. Etter hvert som vi vokser og blir kanskje 4 ganger så store og får 30-40 medarbeidere, så vil vi bli et mer kraftfullt arbeidssenter, med mer ressurser til å drive utadrettet

virksomhet. Vi vil få større påvirkningsmuligheter og kan arbeide bredere for å spre en annen forståelse av pengenes vesen.

Pensjonist i år 2003

I Norge ligger pensjonsalderen fra 67-70 år. Jeg var opptatt av å være i forkant for et generasjonsskifte og har derfor ønsket å finne en ordning allerede i år 2003, når det gjelder det daglige ansvaret for banken, og vi arbeider for tiden med å finne min etterfølger.

Hva vil du bruke tiden din til som pensjonist?

Det som opptar meg er å komme videre når det gjelder økonomi og etikk og kanskje kunne gå noen skritt når det gjelder å synliggjøre økonomi og etikk i bedriftenes regnskaper på en bedre måte enn det vi hittil har klart. For øvrig håper jeg at jeg i flere år kan få være med å gi bidrag til bankens utvikling på områder der jeg har noe å tilføre.

Blir det i det hele tatt tid til å gjøre noe annet enn å jobbe med økonomi?

Det blir en liten pause, og jeg lurer på om dette er noe jeg må komme tilbake til etter at han har fått sjansen til å prøve pensjonisttilværelsen i praksis, men så kommer det, med et smil:

Jeg håper jeg kan få mange gode år sammen med min kone Borgny og at jeg får anledning til å reise litt sammen med henne og bli bedre kjent med andre kulturer og levemåter.

Aktuelle **BØGER**

Konflikter, hva vil de lære oss ?

Hans Brodal og Leif Nilsson,
Antropos forlag 1999
ISBN 82-7940-005-2, kr.130,-

Selutvikling er i skuddet, bøker og kurs selges til høye priser. Men det finnes også gode utviklingsmuligheter som dukker opp helt gratis. Rett som det er havner vi i konflikter, og

da spør det om vi er i stand til å bruke disse som et utgangspunkt for vår selutvikling.

Hans Brodal og Leif Nilsson fra SEA (Instituttet för Sosialekologi) har gjennom mange år arbeidet med å hjelpe mennesker til å komme seg ut av ulike konflikter på en slik måte at de kan lære noe av det. I den lille boken Konflikter – hva vil de lære oss?, har de beskrevet noen av sine ideer og arbeidsformer.

Vi lever i en tid hvor menneskets frihetstrang er sterk, samtidig som vi i økende grad blir avhengige av hverandre. Både på arbeidsplassene og i hjemmene er det derfor gode muligheter for konflikter. Om vi ikke er i stand til å gjennomskue det som skjer på et tidlig tidspunkt vil vi raskt rives med og før vi vet ordet av det stå inne i en innbitt kamp.

Denne boken kan hjelpe oss å gjennomskue de ulike fasene i en konflikt, og det å gjennomskue er det beste utgangspunktet for å snu en destruktiv prosess til en konstruktiv.

Det som sies er enkelt og egentlig selvinnsynende, men det er samtidig momenter som vi har lett for å overse eller glemme. Boken er derfor både en viktig vekker og påminner. Den er befriende fri for moralisering, og fremstiller en del av stoffet fra litt humoristiske vinkler, blant annet i de glimrende beskrivelsene av sladrebasillen, fikseringsbasillen og overtalelsesbasillen. Det skisseres også hvordan vi kan komme ut av en konflikt. Dette er selvsagt ikke så enkelt at vi kan gjøre det med boken i hånden. Å løse konflikter er en kunst, og denne boken peker på noen grunnleggende teknikker innenfor denne

kunsten. For å bli dyktige trengs det selvsagt at teknikkene øves flittig

For å komme styrket ut av en konflikt må vi bearbeide noe i oss selv. Det er sjelden at den andre har all skyld. De aller fleste konflikter gir derfor mulighet til menneskelig vekst. Men skal en kunne gå inn i en konflikt med en konstruktiv holdning er det selvsagt viktig å ha arbeidet en del med sin egen utvikling på forhånd. Boken gir også korte anvisninger for et slikt arbeid.

AØ

ET ANDET EU ER MULIGT!

-mere demokrati, mindre nyliberalisme
En ATTAC-bog om EU.

En artikkel samling redigeret af Anders Lundkvist og Lars Bohn. 139 sider.
ISBN 87-7887-147-6, Frydenlund Grafisk.

Bogen handler om EU's rolle i globaliseringen og belyser bl.a.

- det indre marked med dets privatiseringer og liberaliseringer
- GATS og kommercialiseringen af uddannelse og sundhed
- energiens vej fra forbrugerandele til aktier
- det liberaliserede arbejdsmarked med større arbejdsløshed og mindre tryk
- og endelig østudvidelsen, der kritiseres for at være nyliberal kolonisering.

OU

En Solar verdensøkonomi

Hermann Scheer, Forlaget Hovedland 2002,
ISBN: 87-7739-537-9, 324 sider.
Forord ved Preben Maegaard

Forfatteren er driftsøkonom og samfunnsforsker. I 1998 modtog han Verdenssolenergiprisen, i 1999 den alternative nobelpris. Han hævder i bogen at den moderne verdensøkonomi er

et fossil uden fremtid – basert som den er på fossile brændstoffer og råstoffer,

der nærmer sig deres udtømming. Desuden fremmer den nuværende verdensøkonomi en koncentrationsproces, der truer med at undergrave både demokratiet og markedsøkonomien. Derfor er det helt afgørende at vi omlægger og opbygger fremtidens samfund på vedvarende energikilder i økologiske og regionale økonomiske systemer.

OU

Fremtidens penge

Bernard Lietaer, Borgens Forlag 2002
ISBN: 87-21-01740-9, 436 sider.

Bernard Lietaer er ikke økonom men systemanalytiker. I denne bog belyser han væsentlige problemstillinger ved det globale økonomiske system samtidig med at han gen-

nemgår systemets funktio-

nalitet og dets grundelementer. Hensigten er at fremme en udvikling der sætter menneskene i stand til at udnytte det udviklingspotentiale, der ligger i (økonomi)systemets kriser.

Hans påstand er, at forsvindende få mennesker har forstået pengenes natur, at den økonomiske videnskab snarere end at afsløre lovmæssigheder tilhyller den og så tager han utgangspunkt i fire fremherskende utviklingstendenser i vor tid:

Aldersbølgen, monetær ustabilitet, presset på naturen og informations(teknologi)-revolutionen.

Disse "megatrends" må nødvendigvis påkalde sig opmærksomhed og løsninger.

En stor del af bogen handler om komplementære valutaer, der påstås at have kvaliteter, man ikke finder hos de nationale valutaer, der bl.a. er baseret på rentebegrebet. Dette bevirker nemlig helt grundlæggende, (1) at deltagerne i økonomien står i en indbyrdes konkurrencesituation – (2) at der opstår en problematisk fordelingssituation, hvor de rigeste 1% har større formue end de fattigste 90% tilsammen, (3) og endelig forudsættes en konstant vækst.

For at løse disse negative tendenser ved den kapitalistiske økonomi anbefaler Lietaer indførelse af komplementære valu-

taer, som han påpeger allerede eksisterer i kimform rundt om i verden.

Bogen adskiller sig positivt fra mange andre bøger om økonomi ved de mange små anekdoter og baggrundshistorier, der er med til at fastholde interessen og motivationen for emnet samt en pædagogisk, letforståelig indføring i økonomiens grundbegreber og mekanismer. OU

Din tanke er din skjebne

– Sol Seim og hennes forskning

Av Per Kristian Haugen og Ragnhild Eidem Krüger. Akribe forlag, 2000/2001
ISBN:82-7950-006-5

I en alder av 83 år fullførte psykologen Sol Seim (1913-2000) sitt forskningsprosjekt om intelligens, personlighetsutvikling og alder. Observasjonsmaterialet strakte seg over en periode på 57 år.

Den norske psykologen Sol Seim gjennomførte et enestående forskningsprosjekt om utvikling av intelligens og personlighet, der hun undersøkte de samme personene som 13-åring, 30-åring og igjen, etter at hun selv var blitt pensjonist, som 60- og 70-åring. Resultatene hennes har fått stor oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt.

Hun fant blant annet at intelligensen steg fra 13 til 30 års alder, og at 60 åringerne scorede like bra som da de var 30. Dessuten viste personlighetstester at 60-åringene var blitt mer tolerante og hadde mer sans for kunst, natur og mennesker. For 70-åringene var det en liten nedgang, men bare for dem som hadde svekket helse. Noen av 70-åringene gjorde det faktisk bedre enn de hadde gjort tidligere. Tidligere hadde det vært en utbredt oppfatning at intelligensen utviklet seg

etter en regnbueformet kurve - stigende til 30 års alderen og deretter synkende.

Sol Seim var selv et strålende eksempel på at arbeidlyst og åndsevner ikke lar seg stoppe av at en tilfeldigvis har oppnådd pensjonsalder. Hun avsluttet sitt forskningsprosjekt om intelligens da hun var 83 og som 85 år holdt hun foredrag for 4000 tilhørere på psykologkongress i San Fransisco – uten manuskript, da synet begynte å svikte. Hun døde i år 2000, 87 år gammel, og hadde før sin død gitt fra seg sitt forskningsmateriale til Per Kristian Haugen, som skal videreføre hennes arbeid. Kanskje blir det en ny undersøkelse av forsøksgruppen som 80-åring? JØ

Makt over maten – Hvordan virker WTO?

Helge Christie, Landbruksforlaget 2002, ISBN: 82-529-2555-3, 512 sider, kr. 348,-.

Verdens Handelsorganisasjon (WTO) er en mektig institusjon som i stadig sterkere grad legger føringer på enkeltstaters politikk med hensyn til både handel, jordbruk, patentspørsmål, intellektuelle eiendomsrettigheter og sosiale tjenester. Slik griper den inn i våre liv på stadig flere områder. Derfor er initiativet til en håndbok om WTO prisverdig. Helge Christie har lagt vekt på en framstilling der folkeopplysningen er fremste mål. Boka er rik på informasjon om temaer som matkvalitet, patent på liv, jordbruksspørsmål og velferdsstaten – temaer som er viktige for å forstå virkningene av WTO. I behandlingen av WTO blir både historie, avtaler og maktforhold belyst. Boka gir en fyldig beskrivelse av motstanden mot WTO og setter dette inn i en interessant sammenheng der blant annet virkningene av USAs krig mot terror blir berørt. Forfatteren diskuterer til slutt ulike handlingsalternativer for folkelig engasjement og avrunder med et opplegg for studiearbeid.

Dessverre har boken tre vesentlig svakheter:

- Den gir en tildels mangelfull og rotete framstilling av WTO.
- Den er tendensøs i sin framstilling på flere områder og en rekke påstander er ikke tilstrekkelig underbygget.
- Den maler bildet for svart-hvitt, og mangler viktige nyanser.

Det mangler en hel del informasjon om WTOs begrunnelse, struktur og formelle prosesser som burde være sentrale i en håndbok om organisasjonen. WTO framstilles som en omforming av Generalavtalen for toll og handel (GATT), mens den i virkeligheten er en organisasjon som omfatter GATT – som en av tre avtaler. Disse avtalene – eller pilarene – danner kjernen i WTO og denne strukturen burde vært framhevet i boken.

I temakapitlene blir det stadig gjort kryssreferanser til WTO-forhold, men uten at leseren har fått den nødvendige informasjon om hva disse går ut på. Slik blir for eksempel en viktig og kontroversiell WTO-regel om patent på livsformer kritisert lenge før den blir presentert. Presentasjonen er også mangelfull fordi et viktig ledd i regelen om landenes muligheter til å utvikle alternative systemer til patenter – ut fra egne forutsetninger – blir feil oversatt. Dermed blir denne sentrale muligheten ikke fulgt opp i boka.

Begreper om patenter og andre former for intellektuelle eiendomsrettigheter blandes sammen, og boka gir dermed ikke den presisjon som er viktig for å øyne handlingsmuligheter. En overflod av forkortelser gjør ikke bildet klarere. I flere kapitler kommer overtydelige konklusjoner først, uten at leseren har fått anledning til å gjøre seg opp sin egen mening, og uten at det leveres tilstrekkelige argumenter for slike slutninger. Overskrifter som "To land styrer verden politisk – USA og EU" er både misvisende (EU er ikke et land) og overdrevet. De to er svært mektige, men de har heldigvis ikke all makt i himmel og på jord. Boka tjener ikke på en slik svart-hvit maling. Den ville blitt langt sterkere om flere nyanser hadde fått slippe til.

Forfatteren har et viktig budskap og et sterkt engasjement. Dette er flott og lover godt. Derfor håper jeg at han i sin neste bok vil legge større vekt på presisjon og nyanser, og vie de ulike synspunktene mer plass. Dette vil gi langt større tyngde til argumentene. Dersom strukturen også blir mer ryddig, vil en slik bok kunne bli en god kilde til kunnskap om et vanskelig tema – og til idéer for handling.

Boka Makt over maten – Hvordan virker WTO? er best på sine temakapitler om matkvalitet og jordbruk, og den er fin i sin gjennomgang av folkelig engasjement. Her kan den gi inspirasjon og mot. Men den gir ikke tilstrekkelig informasjon om WTO. RA

Annonce

Steinerpædagoguddannelsen.

**Pædagogik som kunstnerisk metier.
Kompetencegivende, SU-godkendt 3-årig uddannelse.**

**Rudolf Steiner Pædagogseminariet
i Århus**

Rosenvangsallé 251, 8270 Højbjerg. Tlf. 86 13 71 55
Brochure: www.steiner-seminar.dk / seminar@post.tele.dk

Smånytt

Pengeseminar i Tyskland sommeren 2003

"MONEY MOVES" – away from Greed and Scarcity, er titlen på et engelskspråklig symposium 5. – 7. juli 2003 i Lebensgarten Eco-village, Steyerberg, Tyskland. Blant foredragsholderne er dr. Hazel Henderson USA og Dr. Margrit Kenned, Steyerberg. Samme sted arrangeres også en workshop "Implementing global and bio-regional complementary currencies" fra 7. – 12. juli 2003. Kontakt info@lebensgarten.de for nærmere informasjon.

Transkulturell teaterutdanning

Nordic Black theatre starter i januar et toårig prosjekt for mennesker mellom 18 og 25 år med transkulturell bakgrunn. Programmet omfatter bl.a. skuespillertrening, workshops og produksjonsoppbygging under ledelse av Nordic Black Theatres lærere. Mulighet for økonomisk støtte/stipend. For mer informasjon ring kontor: 22 67 93 60 eller e-post teaterskolen@nordicblacktheatre.no.

Økologisk utsyn 2002

Framtiden i våre henders forskningsinstitutt utga i september Økologisk utsyn 2002, som gir en oversikt over de økologiske konsekvenser av Norges økonomiske utvikling det siste året. Rapporten har fokus på siste års hendelser og drøfter hvordan de bidrar til å bevege Norge i retning mot eller bort fra bærekraft. Rapporten kan bestilles fra Framtiden i våre hender (tlf. 22 03 31 50) og koster kr 90,-. Økologisk utsyn ble første gang utgitt i 1995.

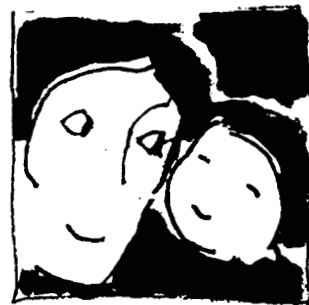
Kloge ord:

Vi lever i et samfund præget af enorme forandringer ikke mindst som følge af nye teknologier, men afviser alle nye sociale eksperimenter for i stedet krampagtigt at holde fast i institutioner, der blev formet i det 19. århundrede,

Ulrich Beck, tyske sociolog

Annonce

STEINER-PÆDAGOG

3-årig SU-berettiget uddannelse på åndsvidenskabeligt grundlag.

- * Menneskekundskab
  - * Selverkendelse
  - * Kunstneriske, kreative fag
- Ring eller skriv efter brochure

Rudolf Steiner Børnehaveseminar

Kbh: Johannevej 20
2920 Charlottenlund
Tlf.: 3963 2137

Fyn: Lindvedvej 64
5260 Odense S
Tlf.: 6593 2298

www.steinerseminar.dk

Kloge ord:

The future is here. It's just not widely distributed yet.

William Gibson, forfatter

CULTURA BANK

Cultura Bank – er en alternativ bank for deg som er optatt av temaer som: alternativ økonomi – grønn økonomi – ny økonomi.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre vekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at etikk, moral og reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde vil være hele landet og banken vil tilstrebe nærkontakt til sine kunder. Å arbeide for at etikk, moral og verdiskapning kan innarbeides i det økonomiske liv

via et nytt syn på penger, økonomi og hva lønnsomhet er. Vi er av den tro, at det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger, hvor man ikke ensidig baserer seg på egen nytten som drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 130 mio. NOK. Der er 10 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Merkur er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfunnsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låneprojekter har medvirket til at inspirere andre

og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Mere end 7500 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlåns politik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkur har i øyeblikket en balanse på over 380 mio. kr. Af det samlede udlån på kr. 280 mio. udgør de almenyttige, samfundsgavnlige projekter ca. 90%. De øvrige er udlån til private - fortrinnsvis til boligformål.

Merkur har 25 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København, et repræsentationskontor i Hamborg for ca. 300 nordtyske kunder samt kontor- og mødefaciliteter i Odense med én medarbejder.

Cultura Sparebank Postboks 6800 · St. Olavs plass · N-0130 Oslo · Tlf. +47 22 99 51 99 · cultura@cultura.no · www.cultura.no

Merkur Vejgaard Møllevvej 3 · Postboks 2039 · DK-9100 Aalborg Tlf. +45 98 10 18 35 · merkurbank@merkurbank.dk · www.merkurbank.dk

Testamente

– en bevisst avslutning

Av Arne Øgaard

En arv har gitt mange mulighet til å realisere sine drømmer. For andre har en arv gitt mulighet til å bli i drømmen slik at ikke noe ble realisert.

Foreldre vil ofte sine barns beste og at deres verdier skal overføres til barna når de forlater denne verden. Nylig møtte jeg en gammel dame som var utrolig skuffet. Gjennom et langt liv hadde hun spinket og spart, og nå når hun selv visste at hun ikke lenger kom til å trenge mye penger, hadde hun gitt barna det meste i forskuddsarv. Barna som nå var godt voksne sløste bort disse pengene på kort tid, og dermed oppstod den store skuffelsen. Jeg har møtt flere foreldre som er skeptiske til barnas pengeforbruk og som synes at de unge har mer enn nok. De vil derfor testamentere sine etterlatte verdier til noe de opplever som et godt formål, det kan være Frelsesarmeen, Kreftforskningen, en

antroposofisk virksomhet eller noe annet.

I Norge setter imidlertid loven strenge rammer for hvor stor del av ev verdiene en kan fordele ut fra et slikt bevisst valg.

Hvis man verken har ektefelle, barn eller barnebarn kan man testamentere bort alt man eier. Har man barn eller barnebarn er adgang til å testamentere bort til andre begrenset til en tredjedel. Er man av de riktig formuende slik at barna får minst en million hver kan man testamentere bort mer. Dersom noen av barna er døde må deres eventuelle barn igjen få kr. 200.000,- hver.

Er ektefellen i live er reglene enda mer komplekse, men ektefellen vil alltid ha krav på et beløp som tilsvarer minst fire ganger grunnbeløpet i folketrygden.

Et testamente må settes opp korrekt. Det kan være en fordel å bruke advokat, men en får også vite det meste som trengs i den lille trykksaken "Nyttig å vite om testament" som er utgitt av Den Norske Kreftforening (kreft@kreft.no).

– at tænke ud over døden

Af Lars Pehrson

Døden er ofte et tabu, som vi viger tilbake fra, herunder også at tage stilling til, hvad der skal ske med vort jordiske gods. Men rent faktisk er et testamente en måde at bevidstgøre sit forhold til penge og andre værdier, og dermed også til at påvirke udviklingen videre, når man selv er afskåret fra at gøre det direkte. For mange er børnene selvfølgelig arvinger, men mange mennesker, der ikke har børn, gør sig ofte ikke forestillinger om, at fjernere slægtninge kommer til at arve – og i de tilfælde, hvor der slet ingen arvinger kan findes, tilfalder boet statskassen. Opnår man en høj alder, vil ens børn i mange tilfælde være godt etablerede, og står måske heller ikke lige og mangler de muligheder, en arv kan give. Dette er naturligvis meget individuelt.

Selve testamentet er enkelt at oprette og kan altid tilbagekaldes eller ændres. Processen er derfor at finde ud af, hvilken

fordeling af arven, man selv har det bedst med. Har man livsarvinger (børn/børnebørn) kan man disponere over halvdelen af boet i sit testamente; har man ingen livsarvinger, kan man disponere over det hele.

De organisationer og foreninger, der er godkendt efter ligningslovens § 8A (fradrag for gaver op til 5.500 kr., se ovenfor) er også fritaget for boafgift til staten, der ellers ved arv til fjernere slægtninge kan være ret betydelig. Det øger naturligvis effekten af arven, at den ikke beskattes.

Merkurfonden er godkendt i.h.t. ovenstående, og vi rådgiver gerne om, hvilke muligheder der findes. Vi har gennem vor virksomhed kendskab til mange spændende initiativer, som kan inspirere, hvis man går i overvejelser omkring oprettelse af testamente. Kontakt Lars Pehrson på 9810 1835 eller pehrson@merkurbank.dk.

JUL

av Arne Øgaard

Julen domineres i økende grad av handelsstandens mange forsøk på å fange vår oppmerksomhet. I julen har en rekke skikker utartet til det groteske når det gjelder frotsing og pengeforbruk. Men likevel fortsetter vi å feire jul med mer eller mindre vellykkede forsøk på å holde det hele innenfor en anstendig ramme. Det er noe med denne høytiden i årets mørkeste netter som berører oss. Men hva er det? Hva er det som kan skape en virkelig høytid i julen? Mange av de som har hatt en tilknytning til Rudolf Steinerskolene har vært så heldige at de har fått se de gamle julespillene fra Oberufer. Disse stammer fra middelalderen og ble reddet fra den totale forglemmelse av den østertiske filologen Karl Julius Schrøer som utga dem i 1868. Schrøer var også en av Rudolf Steiners lærere. Disse spillene har en høytid, varme og humor som mange opplever som et av de beste uttrykk for julens innhold.

Her bringer vi et lite utdrag av den samtalen hyrdene har etter at de har forlatt Josef, Maria og Jesusbarnet i stallen.

Hyrden Gallus:

Men hvordan kan det være hendt, at han er født så ubekjent?
Og lider slik av sult og kulde, han som i verden regjere skulle?

Hyrden Witok:

Fattig er han kommet ned til vår jord for å skjenke oss sitt nådens ord, og i sin himmel oss gjøre rike, til sine kjære englers like. Dette har han for mennesket gjort at vi fra hovmod skal vende oss bort, og i fra ødseldom og kiv, og derimot føre et ydmykt liv.

Hyrden Gallus:

Men når vi skal gjøre bekjent dette store som her er hendt, vil ingen tro hva vi forteller, men ganske sikkert le av oss heller, og mene at saken ikke er sann, fordi dette går over menneskelig forstand.

"Hyrdespillet" finnes få dansk. Tekster og noder til sangene finnes på tysk fra Rudolf Steiner Verlag, Dornach, Schweiz. Kontakt Audonicons Bogsalg Tlf: 86 52 11 17 · Fax: 86 52 44 39 e-mail: audonicon@get2net.dk

ET JULEØNSKE:

Konfliktløsning - ikke krig

af Jan Øberg

Uanset hvilken holdning, man iøvrigt har til EU, kan vi europæere ikke være bekendt at sidde og blot vente på at blive tilskuere til Bush-regimets krig, der uundgåeligt vil få omfattende konsekvenser også for Europa. EU-lande eller EU som helhed må nu tage et mæglingsinitiativ i konflikten mellem Irak og USA. For der bliver krig, hvis krigen er den eneste plan på bordet. Her følger ti forslag på vejen til en løsning:

- 1) Hurtigst muligt fastlægge en progressiv udenrigs- og sikkerhedspolitik over for Irak og dets folk, ikke kun Saddam Hussein. Sanktionspolitikken, som kun USA ønsker, er et folkemord på irakerne, der ikke har de tilslåede politiske effekter.
- 2) Indsamle fakta og viden gennem uafhængige eksperter og mediers besøg i Irak. Giv økonomisk støtte til forbindelser og dialog mellem Irak og EU-landene på mange niveauer - forskere, læger, lærere, folkelige bevægelser, kvinder, præster, social- og kulturarbejdere. Vi må lære hinanden at kende som mennesker.
- 3) Opmuntre erhvervskredse til at handle med og investere i Irak. Der er gigantiske muligheder i det land, og det er i Europas interesse, at USA ikke sætter sig på det hele.
- 4) Genoprette ambassader så hurtigt som muligt og bemande dem med EU's mest selvstændige og kreative diplomater.
- 5) EU bør fremlægge sine egne krav til Irak som betingelse for at, senere, se bort fra de USA styrede FN-sanktioner og senere, åbne normale diplomatiske, økonomiske og kulturelle forbindelser med Irak. Irak skal naturligvis afvise sine eventuelle masseødelæggende våben, men ikke ydmyges politisk og kulturelt som hidtil.
- 6) Oprette en kontakt/mæglingsgruppe gerne sammen med Rusland, Kina og få påbegyndt det møjsommelige arbejde med at finde løsninger gennem forhandling.
- 7) Tage initiativ til en regional konference med den europæiske OSCE-proces som forbillede. Konferencen skal koble det irakiske problem sammen med Mellemøsten-spørgsmålet og Israel-Palæstina-problemet.
- 8) Udvikle en ny sikkerhedsordning for regionen. En sådan burde sigte på at nå et meget lavere rustningsniveau, skabe alternativ militær sikkerhed, ikke-volds-forsvar, forsoning, demokratisering og fred i hele området. EU-landene bør afbryde al våbeneksport og gennemtvinge, at hele Mellemøsten, inklusive Israel, bliver en zone fri for masseødelæggende våben sådan som FN's Sikkerhedsråd har besluttet for længe siden i resolution 687.
- 9) EU bør informere FN om alt, hvad man gør, men ikke lade sig afskrække af, om Bush-regimet er uenig.
- 10) Men hvad skal vi gøre med Saddam Hussein? Spørgsmålet er galt stillet! Trusler mod ham gør det sværere at opnå det samarbejde, som mægling kræver. Det øger også irakernes opslutning bag ham. Jeg ved fra et besøg i landet, at selv de, der er kritiske over for Saddam, ikke vil have en amerikansk installeret regering af irakere i udlandet eller af amerikanere.

Hvis det irakiske folk ikke ønsker Saddam, må disse godt og vel 20 millioner selv vælte ham. Det kan kun lykkes ved det stik modsatte af krig, nemlig ikke-voldelig kamp - som det skete mod Sovjet i Polen og Tjekkosllovakiet, Shahan af Iran, Pinochet i Chile, Marcos i Filippinerne og Milosevic i Jugoslavien. Det er ikke nok at være imod krig, heller ikke for en fredsbevægelse. Krig afværger man ved at have bedre ideer end krig. Og så må du såmænd gerne undre dig over, at disse i og for sig banale forslag overhovedet ikke diskuteres internationalt eller i Danmark, og at vi heller ikke har haft en folketingsdebat. De, der vil krig, ønsker ikke en anden debat om Irak.

Indlægget, der har været bragt i MetroXpress, Århus den 29.11.2002, bringes her med forfatterens tilladelse.